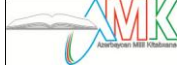

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

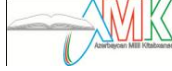
Azərbaycan
Milli Kitabxanası

Kitabxanalarda kütləvi tədbirlərin ənənəvi və yeni formaları

Bakı 2012

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

Azərbaycan
Milli Kitabxanası

Kitabxanalarda kütləvi tədbirlərin ənənəvi və yeni formaları

Respublikanın kütləvi və ixtisaslaşdırılmış kitabxanaları, Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemləri üçün metodik vəsait

Bakı 2012

Tərtibçi:

N.Alişova

**İxtisas redaktoru və
buraxılışa məsul:**

K.Tahirov,
fəlsəfə doktoru,
Əməkdar mədəniyyət işçisi

Redaktor:

X.İsmayılova

Kitabxanalarda kütləvi tədbirlərin ənənəvi və yeni formaları: metodik vəsait /tərt. ed. N.Alişova; ixtis. red. və bur. məs. K.Tahirov; red. X.İsmayılova; M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası.- Bakı, 2012.- 71 s.

© M.F.Axundov adına Milli Kitabxana, 2012

GİRİŞ

Bu gün informasiya əsri adlandırılan XXI əsr əsas məlumat mənbəyi olan kitabxanaların qarşısında keyfiyyətə yeni vəzifələr qoyur. Müasir kitabxanaçılar tələbatı günbəgün artan və genişlənən oxucuların təzə məlumatlar almaları məqsədilə onların dünya informasiya məkanına daxil olmaları, ümumbəşəri intellektual potensialdan operativ istifadə etmələri üçün geniş imkanlar yaratmalıdırlar. Bu baxımdan Azərbaycanda kitabxana işinin inkişafında yeni mərhələyə başlanğıc verən mühüm sənədlər Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” (20 aprel 2007) və “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”nın (6 oktyabr 2008) təsdiq edilməsi haqqındakı sərəncamlarının həyata keçirilməsi kitabxana quruculuğunun Azərbaycan dövləti tərəfindən prioritet sahə kimi müəyyənənləşdirilməsini təsdiq edir.

Dövlət Proqramı kitabxana fondlarının müasir kompleksləşdirmə mexanizminin yaradılması, respublikada kompyuterləşdirilmiş kitabxana-informasiya şəbəkəsinin yaradılması, kitabxanaların kompyuter və informasiya-proqram təminatı, Azərbaycan Respublikasının milli-mədəni irsinin və informasiya ehtiyatlarının qorunması, gələcək nəsillərə çatdırılması, kitabxana xidmətinin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi, onun forma və məzmunca yeniləşdirilməsi, kitabxana şəbəkəsinin idarəetmə strukturunun təkmilləşdirilməsi, optimallaşdırılması və kadr islahatlarının həyata keçirilməsi və s. məsələləri əhatə edir.

Bütün bunlar kitabxanaçıdan bilikli və yüksək səviyyəli peşəkar olmağı, informasiya kommunikasiya texnologiyalarından istifadə etməyi, müasir dövrlə ayaqlaşmağı bacarmağı tələb edir. Zamanın tələbinə uyğun olaraq kitabxanadaxili

ənənəvi texnologiyalar və kitabxanaların əhaliyə xidmət formalarının ciddi surətdə dəyişdirilməsi mərhələsinə başlanmışdır. Yeni informasiya texnologiyaları hər bir kitabxanaçının qarşısında çox geniş imkanlar açmışdır. İndi müasir kitabxanaçı təkcə bədii ədəbiyyat, elmi çap məhsulları və informasiya ilə əlaqədar oxucu tələbatının bilicisi deyil, həm də informasiya mənbələrinin yaradılması və istifadəsi texnologiyası sahəsində mütəxəssis, İnternet elektron şəbəkədə naviqator, informasiya-kitabxana sferasında menecer, kitab nəşriyyatı bazarının aktiv subyektidir.

Kitabxanaya oxucu cəlb etmək üçün kitabxanaçı kitabxananın **daxili tərtibatına** xüsusi fikir verməlidir. Çünki müasir dövrdə kitabxanaların zövqlə tərtibatı oxucuların kitabxanaya cəlb edilməsinə təsir göstərən əsas amillərdən biridir. Bu işdə birinci şərt - binanın estetik görünüşü, məqsəduyğun avadanlıq və tərtibatın təmin edilməsidir. Kitabxana haqqında daha canlı təsəvvür yaratmaq üçün vestibüldə vacib sayılan müxtəlif məzmunlu reklamlardan istifadə olunmalıdır. Bu reklamda kitabxananın xidmət xüsusiyyətləri, fəaliyyət göstərən dərnəklər, maraq klubları haqqında məlumatlar verilməlidir.

Əyani təbliğat vasitələri və kitabxananın dekorativ tərtibatı bina avadanlığının ümumi kompozisiyası və divarların rəngi ilə uyğun gəlməli, əlaqələndirilməlidir. Binanın işıqlandırılması isə otaqların funksiyasından (iş otağı, fond) asılıdır. Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzləri - bayrağı, gerbi, himni kitabxanaya daxil olan hər kəsin, hər bir oxucunun görə biləcəyi yerdə yerləşdirilməlidir. Ümummillə lider Heydər Əliyevə həsr olunmuş guşə (“Dahi insan, qüdrətli şəxsiyyət”, “Heydər Əliyev. Dünyaya pəncərə”, “Heydər Əliyev - Azərbaycan mədəniyyətinin hamisi”, “Heydər Əliyev və Azərbaycanda kitabxana işi” və s. başlıqlarda), “Bunları unutmaq olmaz”, “Qan yaddaşımız”, “Əsir torpaqlarımız bizi gözləyir”, “Milli Qəhrəmanlarımız” və s. başlıqlar altında gu-

şələr, işğal altında olan rayonlarımızın adı, işğal tarixi diqqəti çəkən şəkildə yazılıb asılmalıdır. Görkəmli şəxsiyyətlərin şəkilləri, onların ibrətamiz kəlamlarından ibarət sitatların yazılıb divardan asılması da məqsədəuyğun olardı.

Təqdim olunan vəsaitdə sizə kütləvi tədbirlərin ənənəvi və yeni formaları, eyni zamanda kitabxanada istifadə olunacaq bəzi əlavə materiallar haqqında məlumatlar verilir.

Nəşrlə bağlı təklif və iradlarını Milli Kitabxanaya göndərən mütəxəssislərə əvvəlcədən minnətdarlığımızı bildiririk.

Ünvan: AZ-1000 Bakı şəh., Xaqani küç. 29
E-mail: contact@anl.az

Kitabxanalarda həyata keçirilən kütləvi tədbirlərin formaları

Kütləvi tədbirlər kitabın, elektron nəşrlərin və digər çap məhsullarının geniş oxucu kütləsi içərisində təbliğ edilməsində xüsusi rol oynayır. Kütləvi tədbirlərin təsiri ilə kitabxanaya yeni-yeni oxucular cəlb edilir. Hər bir kütləvi tədbir oxucularda müəyyən bir mövzu haqqında konkret təsəvvür yaradır, həmin mövzularda gedən müzakirələrin iştirakçısına çevirir, bununla bağlı mövcud ədəbiyyatla tanış edir.

Kütləvi işin mərkəzində daim kitab durur. Kitabın təbliği vasitəsiz və vasitəli şəkildə həyata keçirilir. Birinci halda oxucu (məs. kitab müzakirələri, kitab sərgiləri və s.) kitab haqqında ancaq məlumat ala bilər. Vasitəli məlumat isə işin yaxşılaşdırılması məqsədinə xidmət edir. Məsələn, kitabxanaçılar və kitabxana şurası oxucu konfranslarında kitabxananın işi haqqında hesabat verirlər. Yaxud, mütaliə mədəniyyətinə həsr olunmuş tədbir zamanı oxucular kitabla davranış qaydaları haqqında məlumatla tanış olurlar.

Kitabxanada həyata keçirilən fərdi və kütləvi işlər 2 əsas funksiya daşıyır:

1. Məlumat funksiyası - oxuculara müəyyən biliklərin verilməsi;

2. Tərbiyəvi funksiya - oxucularda yaradıcılıq vərdişləri, təşəbbüskarlıq, təşkilatçılıq, kollektiv fəaliyyətdə iştiraka maraq yaradılması və bu cəhətlərin inkişaf etdirilməsi.

Bu funksiyaların birliyi oxucuların elmi dünyagörüşünün, mənəvi aləminin hərtərəfli inkişafına kömək edir, oxucu ilə kitabxanaçı arasında ünsiyyəti daha da genişləndirir, oxucunun mütaliəyə olan marağını artırır.

Azərbaycan ərazisinin bir hissəsi erməni işğalçılarının tapdığı altında qaldığından və müharibə təhlükəsi hələ də sovuşmadığından keçirilən tədbirlərin əsas mövzusu hərbi vətən-

pərvərlik tərbiyəsinə həsr olunmalıdır. Müharibə şəraitində yaşayan bir ölkədə gənc nəsildə torpağa, vətənə məhəbbət hissələrinin aşılınması, düşməne nifrət duyğularının formalaşması vacibdir və bu mövzuda yazılmış bədii əsərlərin təbliğinə daha geniş yer verilməlidir.

Torpaqlarımızın 20 faizinin işğal altında və əhalinin 8 nəfərindən birinin qaçqın olduğu bir şəraitdə vətənpərvərlik tərbiyəsi ilə bağlı mövzuların aktuallığı daha da kəskinləşir. Kitabxanaçı bədii ədəbiyyatın təbliği zamanı müasir dövrdə vətənpərvərliyin yeni məzmun və məna kəsb etdiyini dünyada baş verən hadisələrlə vəhdətdə götürməli, bu mövzuda kitabları oxuculara təbliğ edərkən çağdaş prosesləri nəzərdən qaçırmamalıdır.

Gənclərin vətənpərvərlik tərbiyəsində ölkənin qəhrəmanlıq tarixini əks etdirən şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrinin təbliğinin də əhəmiyyəti böyükdür. “Dədə Qorqud” və “Koroğlu” dastanlarının, bir sıra nağıllarımızın uşaqlar və gənclər arasında geniş təbliğ edilməsi onlarda qəhrəmanlıq, mübarizlik, yadelli işğalçılara qarşı nifrət, doğma torpağa məhəbbət hissələri və duyğuları tərbiyə edir. Nümunə üçün “Koroğlu” dastanını götürək. Bildiyimiz kimi ictimai məzmununa, ideya əhəmiyyətinə və digər yüksək bədii dəyərlərinə görə “Koroğlu” dastanı xalqımızın qəhrəmanlıq tarixinin canlı inikasıdır. Bu möhtəşəm abidə zaman-zaman aşırıqlarımız tərəfindən yeni boyalarla, cizgilərlə zənginləşmiş, xalqın ruhuna, qanına hopmuş, qüvvət və qüdrət, qəhrəmanlıq mücəssəməsinə çevrilmişdir. Dastanın bu günlə səsləşən bir çox xüsusiyyətləri gənclərin qəhrəmanlıq ruhunda tərbiyə edilməsinə müsbət təsir göstərir.

Vətənpərvərlik tərbiyəsində klassiklərimizin bədii irsinin təbliği də çox faydalıdır. Bu baxımdan N.Gəncəvi, M.Füzuli, M.F.Axundov, A.Səhhət, M.Ə.Sabir, S.Vurğun və başqa klassiklərimizin əsərlərindəki vətənpərvərlik hissələrinin və çağırışlarının təbliği məqsədəuyğundur. 1941-1945-ci illərin Böyük

Vətən müharibəsində iştirak etmiş və qəhrəmanlıqlar göstərmiş azərbaycanlılar haqqında, Dağlıq Qarabağ müharibəsi, 20 Yanvar, Xocalı faciəsi, Şuşanın, Laçının və başqa rayonların işğalını əks etdirən əsərləri dənə-dənə oxucuların diqqətinə çatdırmaq lazımdır.

Hər bir kitabxana tərəfindən kütləvi tədbirlərin təşkil olunması əvvəlcədən planlaşdırılmış şəkildə həyata keçirilməlidir. Kitabxanaçı ilk növbədə il ərzində həyata keçiriləcək kütləvi tədbirlərin adını və vaxtını illik iş planında əks etdirməlidir. Plan əlamətdar günlər, təqvimdə göstərilən yubileylər, ikigünlük seminar planları əsasında dəqiqləşdirilməlidir. Kütləvi tədbirlər **şifahi**, **əyani** və **yazılı** (mətbuat, çap) formalarda həyata keçirilir.

Şifahi təbliğatın formaları

Ədəbiyyatın şifahi təbliği öz istiqamətinə və imkan dairəsinə görə 4 metoda, daha doğrusu 3 əsas və 1 köməkçi metoda bölünür:

Oxucuların tənqidi-təhlili fəallığının inkişafına təsir göstərən metod və ya qısaca olaraq **tənqidi-təhlil metodu**; oxucuların müzakirə olunan kitablara maraqlı münasibətini və söhbət mövzusu olan ədəbiyyatla ilkin tanışlığını təmin edir. Aparıcının istiqamətləndirdiyi fikir mübadiləsi nəticəsində əsər və onun dəyəri haqqında düzgün ictimai fikir formalaşır. Bu metodun əsas növləri bunlardır:

- sahəvi və bədii ədəbiyyat nümunələrinin müzakirəsi;
- müxtəlif aktual problemlərə dair oxucu konfransları; (bəzən əsər (hazırlanan mövzu ilə bağlı) və onun motivləri əsasında çəkilmiş film eyni vaxtda müzakirə və müqayisə olunur. Bu oxucu-tamaşacı konfransı adlanır);

- ucadan oxular (qəzet materialları da ola bilər); - bu zaman mütləqi şərtlər verir, dinləyicilərin suallarını cavablandırır və çox vaxt tədbir oxunmuş mətnin müzakirəsi ilə başa çatır:

- sual-cavab gecələri;
- disputlar (belə gecələrdə müzakirə obyektinə ən aktual mövzular, problemlər, eləcə də hamını düşündürən məsələlərdən bəhs edən kitab və digər materiallar olmalıdır).

Pozitiv-illüstrativ metod - buraya oxucuları çap əsərlərində təsvir edilən real, həyati faktlarla, hadisələrlə, bu əsərlərin müəlliflərinin həyat və fəaliyyətləri ilə tanış olmağa imkan yaradan üsullar daxildir:

- kitab müəllifləri ilə görüş;
- ədəbi-bədii gecələr;
- musiqili ədəbi gecələr.

Bu metodların uğuru istifadə olunan yeniliklərdən, əsərlərin oxuculara məlum olmayan cəhətlərinin açılmasından asılıdır. Oxucuların maraq dairələrini nəzərə alaraq kitabxanaçı tədbir başlamazdan öncə mövzu ilə bağlı ədəbiyyatı təbliğ edir.

Tövsiyə-məlumat metoduna aşağıdakılar daxildir:

- bibliografik icmallar;
- şifahi jurnallar;

Bu tədbirlərin keçirilməsinin məqsədi oxucularda tövsiyə olunan əsərlərə maraq oyatmaq, onları həmin əsərləri oxumağa sövq etməkdir.

Ədəbiyyat təbliğinin **vasitəli metodu** əsasən 2 üsulla həyata keçirilir:

- kitabxanaların fəaliyyətini işıqlandıran oxucu konfransları;
- fəal oxucular cəlb etməklə keçirilən kitabxana müşavirələri.

Kitabxanada hər bir metodun vaxtaşırı səmərəli şəkildə istifadə edilən özünəməxsus üsulları vardır. İndi kitabxanalarda daha tez-tez müraciət edilən təbliğat üsullarını qısaca şərh edək.

Kitabxanalarda bədii ədəbiyyatın təbliği zamanı kütləvi işin hər üç formasından, yəni əyani, şifahi, mətbuat (çap) formalarından səmərəli şəkildə istifadə edilməlidir. Təcrübə təsdiqləyir ki, bunlardan daha geniş yayılan və tez-tez tətbiq edilən şifahi və əyani təbliğat formalarının rəngarəng üsullarıdır.

Başqa növlərə nisbətən **şifahi təbliğat** özünün fərqləndirici xüsusiyyətləri, üstünlükləri ilə seçilir ki, bu da onu təbliğatın daha səfərbəredici və fəal vasitəsinə çevirir. Onun əsas üstünlüyü auditoriya ilə canlı ünsiyyətin olmasıdır. Oxucularla canlı ünsiyyət, konkret auditoriyanı, onun intellektual səviyyəsini, marağını, həvəsini nəzərə almaqla istənilən nəticəni verəcək tədbir keçirməyə imkan verir. Şifahi üsullar oxucu qruplarına eyni vaxtda təbliğat təsiri göstərmək məqsədilə canlı

sözdən istifadəyə əsaslanır. Bu zaman həm kitab və onun məzmunu ilə oxucuların tanışlığı təmin edilir, həm də onlara şəxsi təhsil, mütaliə vərdisləri və bacarıqları aşılır. Bədii ədəbiyyatın təbliğinin şifahi forması bu üsullarla həyata keçirilir: məruzə və mühazirələr, söhbətlər, oxucu konfransları, kitab müzakirələri, ədəbi-bədii gecələr, kitab təqdimatları, ucadan oxular, görüşlər, şifahi jurnallar, biblioqrafik icmallar və s. Bundan başqa, əsasən uşaq kitabxanalarında ifadəli oxu və nəqlətmə üsullarından da istifadə edilir ki, bunlar kiçik yaşlı məktəblilərin marağına səbəb olur. İfadəli oxu balacalar arasında bədii ədəbiyyatın ən yaxşı tövsiyə forması, təbliğatın özəyi olub, kitaba və mütaliəyə dərin məhəbbət oyadır. Kitabxanalarda təbliğat işinin şifahi üsulları kütləvi kommunikasiya vasitələrinin ağılagəlməz inkişafı dövründə belə öz üstünlüyünü qoruyub saxlayır. Ən əsası isə budur ki, oxucularla birbaşa əlaqə saxlayan və üzbəüz ünsiyyətdə olan kitabxanaçı oxucunun reaksiyasını dərhal öyrənmək və məsələni dəqiqləşdirərək onun diqqətini lazımi istiqamətə yönəltmək imkanına malikdir. Kitabxanaçının nitq mədəniyyəti, ifadə vasitələrinin zənginliyi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Ona görə də hər bir kitabxanaçı öz ünsiyyət mədəniyyəti ilə yanaşı, nitq mədəniyyətinə də fikir verməlidir.

Mühazirə - problemin dərinədən və hərtərəfli izah edilməsi, təbliği metodudur. Mühazirə müxtəlif aktual mövzulara həsr edilməlidir. Mühazirənin mövzusunu seçərkən hazırkı dövrdə izah edilməsi zəruri olan əsas vəzifə və məsələlərdən çıxış etməli, kimlər üçün təşkil edilməsi mütləq nəzərə alınmalıdır. Mühazirəçi ilə mühazirənin adını müəyyənləşdirmək, aydın və ifadəli ad tapmaq üçün məsləhətləşmək lazımdır. Mühazirəçi bəzi məsələləri, mühazirənin əsas planını, mövzu üzrə ədəbiyyat mənbələrini müəyyən edir. Bunların hamısı dəvətnamədə, elanda yazılır. Hansı xəritə, diafilm, kinofilm və

başqa əyani vasitələr, illüstrasiya materiallarını hazırlamaq barədə də mühazirəçi ilə məsləhətləşmək zəruridir.

Söhbətlər - kütləvi-şifahi işin ən təsirli və geniş yayılmış metodudur. Kiçik qrup ilə (qruplar üzrə) və ayrı-ayrı şəxslərlə (fərdi) keçirilir və onu hər bir şəraitdə, işdən asudə vaxtda da keçirməyə imkan verir. Söhbətin əsas xüsusiyyəti qarşılıqlı danışmaq, məsələnin birgə müzakirəsidir. Söhbətin müvəffəqiyyəti mövzunun aktuallığından, oxucuların həmin mövzuya olan marağından, söhbət aparının savad və hazırlığından, problemin kollektiv müzakirəsinə iştirakçıları cəlb etmək bacarığından asılıdır. Söhbətin əsas məqsədi oxucuların mürəkkəb, bəzən qarışıq və ziddiyətli hadisələrdən ibarət olan müasir ictimai-siyasi həyatdan müstəqil baş çıxarmasına kömək etməkdir. Söhbətə hazırlıq metodikası onun məqsədinin müəyyən edilməsindən, mövzunun seçilməsindən, planın işlənməsindən, materialın seçilib öyrənilməsindən, əyani materialların toplanmasından ibarətdir. Söhbəti qəzet və ya jurnal məqaləsinin oxunuşundan, kiçik söhbətdən, hər hansı bir sualın qoyuluşundan başlamaq olar. Mövzunun müzakirəsinə daha çox dinləyici cəlb etmək üçün oxuculara veriləcək suallar diqqətlə düşünülməlidir. Nəinki sualın xarakterinin, eləcə də onun qoyuluşunun, aydın ifadəsinin böyük əhəmiyyəti vardır. Söhbəti istiqamətləndirərkən söhbət aparın şəxs mövzunun bütün məsələlərini əhatə etməli, aydın, yadda qalan misallar gətirməli, inandırıcı sübutlar göstərməli, onu kollektivin işi və həyatının konkret məsələləri ilə sıx bağlamalıdır. Müzakirənin vaxtında yekunlaşdırılmasının, çıxış edənlərin hamısına diqqətlə yanaşılmasının, meydana çıxan suallar üzrə tədbir görülməsinin söhbətin müsbət nəticəsi üçün böyük əhəmiyyəti vardır.

Mühazirə və söhbətlər zamanı texniki vasitələrdən – video çəkilişlərdən, sənədli filmlərdən və İnternet səhifələrində olan məlumatlardan istifadə etmək məqsədəuyğundur.

Oxucular arasında bədii ədəbiyyatı təbliğ etməyin ən geniş yayılmış şifahi üsulu **kitab müzakirəsidir**. Kitab müzakirəsi adətən hər hansı bir kitaba, oxucu konfransı isə müəyyən bir mövzuya və ya problemə (məsələn, ictimai-siyasi və tarixi hadisələrə, beynəlxalq həyata və s. məsələlərə dair kitablar haqqında müxtəlif oxucu fikirləri) həsr edilir.

Kitab müzakirələri oxucu fəallığının artmasına, bədii-estetik zövqlərin formalaşmasına, kitab üzərində müstəqil işləmək, oxuduqları çap əsərləri haqqında sərbəst fikir yürütmə bacarığının yaranmasına təsir göstərir. Müzakirələrdə yüzlərlə adam - gənclər, yaşlılar, ziyalılar, şagirdlər, tələbələr və başqa oxucular fəal iştirak edirlər. Yazıçı və şairlərlə oxucular arasında ünsiyyətin yaradılmasında, bədii ədəbiyyata meylin yaranmasında belə müzakirələr böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Kitab müzakirəsi heç bir halda formal xarakter daşıymalıdır. Hər hansı bədii əsərin müzakirəsi ciddi hazırlıq tələb edir. Bir qayda olaraq müzakirəyə həyat həqiqətini düzgün əks etdirən, geniş ictimaiyyəti həyəcanlandıran problemlərlə səsləşən, vətənpərvərlik hissləri aşılayan bədii əsərlər çıxarılmalıdır. Kitab müzakirəsi üçün bədii ədəbiyyat nümunəsi seçərkən kitabxananın oxucu kontingenti, onların maraq və sorğuları nəzərə alınır. Bədii əsər seçildəndən sonra plan tərtib olunur, həmin hazırlıq planını bir qayda olaraq kitabxana fəalları müzakirə edirlər.

Kitab müzakirəsi aparıcının 5-10 dəqiqəlik giriş sözü ilə açılır. Aparıcının vəzifəsi qısaca olaraq müəllifin yaradıcılığının əsas cəhətlərini nəzərə çatdırmaqdan, müzakirə olunan əsərin mühüm məqamlarını qeyd etməkdən, çıxışlara ümumi istiqamət verməkdən ibarət olmalıdır.

Yekun sözüne isə daha çox vaxt ayrılır. Bu zaman çıxışlarda səslənmiş əsas fikirlər, mülahizələr və qeydlər ümumiləşdirilir, oxucuların əsər haqqında söylədikləri yanlış mühakimələrə düzəliş verilir, əsər bütövlükdə qiymətləndirilir. Çox vaxt

çıxışlardan sonra kitabın müəllifi də çıxış edir, müzakirələr isə oxucuların yazılı və şifahi suallarına müəllifin cavabları ilə yekunlaşır. Müzakirə materialları - oxucuların rəyləri, protokol və ya stenoqram, hazırlıq planı və s. toplanır və kitabxanada saxlanılır.

Kitab təqdimatı bütün kitablara deyil, geniş ictimaiyyət, müxtəlif oxucu qrupları üçün maraq obyektinə olan, ölkənin ictimai-siyasi həyatına, iqtisadiyyatına, maarif və mədəniyyətinə, xalqın dövlətin həyatında böyük xidmətləri olan, ictimai-siyasi və dövlət, elm, maarif, mədəniyyət, ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinin həyat və fəaliyyətlərini əks etdirən kitablara həsr olunur.

Kitab təqdimatı hazırlanması və təşkili baxımından kitab müzakirəsinə oxşayır. Lakin kitab təqdimatı mahiyyətcə və məqsədinə görə kitab müzakirəsindən fərqlənir.

Kitab müzakirələrində başlıca məqsəd müzakirə obyektinə olan kitab haqqında oxucuların fikirlərini bilmək, onun nə dərəcədə maraqla oxunduğunu müəyyənləşdirməkdirsə, kitab təqdimatının başlıca məqsədi təqdimata yığışanları yeni kitab haqqında məlumatlandırmaq, onun ictimai əhəmiyyəti haqqında təsəvvür yaratmaqla geniş təbliğ olunmasına çağırış xarakteri daşıyır.

Kitabların təqdimat mərasimi aparıcının 3-5 dəqiqəlik giriş sözü ilə başlayır. O, iştirakçıları salamlayaraq, kitabın mövzusu, təqdimatın məqsədi haqqında məlumat verir. Aparıcı təqdim olunan kitabın ya özünü, ya da fotosəklini nümayiş etdirir. İnformasiya mərkəzi olan kitabxanalarda proyektorun köməyi ilə ekranda kitabın elektron variantı göstərilir. 10-15 dəqiqə ərzində kitabın kimlər üçün nəzərdə tutulduğu haqqında danışılır və elektron variantda kitabın içindəkilər (mündəricatı) göstərilir. İştirakçılara kitabın yerləşdiyi İnternet ünvanlar çatdırılır. 10-15 dəqiqə oxucularla dialoq aparılır. Kitabın əhəmiyyəti haqqında rəy və mülahizələr öyrənilir və mövzuya uyğun

suallar verilir. 5-10 dəqiqəlik son sözdə kitabın əhəmiyyətindən bir daha danışılır, kitabın qiyməti, haradan almağın mümkünlüyü haqqında məlumat verilir. Mərasimdə müəllifin iştirak etməsi daha yaxşı olar, çünki ortaya çıxan bir çox sualları yalnız o cavablandırma bilər.

Tədbirdən əvvəl elan hazırlanmalıdır. Elanda kitabın müəllifi və annotasiyası yazılmalı, oxucuların rəylərini yazmaq üçün “hesabat üçün cədvəl” paylanmalıdır. Bundan başqa imkan daxilində kitab haqqında buklet və dəvətnamələr hazırlamaq olar. Müəllif və kitab haqqında qısa məlumat, tədbirin keçirilmə yeri və vaxtı göstərilmiş dəvətnamələr əlaqədar təşkilatlara göndərilməlidir.

Təbliğatın şifahi formalarından biri də **oxucu konfranslarıdır**.

Konfrans (latınca conferentia-müzakirə) bir qrup elmi, ictimai tədris, müəssisə və təşkilatların, həmçinin dövlətlərin, qurumların nümayəndələrinin müəyyən əhəmiyyətli, xüsusi məsələlərin müzakirəsi üçün toplanmış yığıncaqdır. Konfranslar məzmun və məqsədinə görə 3 növ olur: 1) məsləhət konfransları; 2) Tematik konfranslar; 3) Hesabat konfransları.

Məsləhət konfransların məqsədi nəzərdə tutulan elmi-siyasi, bədii və s. ədəbiyyatın mütaliəsinə alışıdır. Bunun üçün konfransda oxuculara məqsəduyğun kitabların mütaliə edilməsi, mütaliə mədəniyyəti və qaydaları haqqında məsləhətlər verilir.

Tematik konfranslar hər hansı müasir siyasi, elmi, tərbiyəvi problemlərə həsr edilir. Konfrans bir kitaba, hər hansı bir müəllifin yaradıcılığına, yaxud mövzu və ideyaya bağlı olan bir neçə müəllifin kitablarına və s. tərbiyəvi məsələ və problemlərə həsr edilə bilər. Tematik konfranslar məzmunca aşağıdakı növlərə bölünür: a) elmi-praktik konfranslar; b) elmi-nəzəri konfranslar; v) elmi-metodik konfranslar.

Elmi-praktik konfranslarda elmi və publisistik kitablar, görkəmli elm və mədəniyyət xadimlərinin həyat və yaradıcılıqları müzakirə edilir. Müzakirədə aktual problemlər və məsələlər praktiki işlərlə əlaqələndirilir. Yəni müzakirə prosesində həm elmi, həm də praktiki işlər müqayisə edilir, tənqidi yanaşılır, nöqsanlar, çatışmazlıqlar aşkar edilir.

Elmi-nəzəri konfranslarda oxucular mütləq prosesində müəyyən praktik biliklərə yiyələnməklə bərabər, əsərlərə öz münasibətlərini bildirir, müəyyən nəzəri problem və məsələlərlə bağlı təklif və arzularını söyləyirlər.

Elmi-metodik konfransların məzmunu və forması məsləhət konfranslarını xatırladır. Konfransda iştirak edənlər öz iş üsullarından danışırlar. Belə konfranslar qabaqcıl təcrübənin yayılmasında, gənc nəslin təlim-tərbiyəsində mühüm rol oynayır.

Tematik konfranslar digər konfranslarla müqayisədə əhatəlidir və onların təşkili və keçirilməsi də gərgin iş tələb edir.

Hesabat konfransları yarım ildə, rüblərin axırında, ilin sonunda keçirilir. Bu konfranslarda oxucular oxuduqları kitablar, əldə etdikləri bilik, bacarıq və vərdislər, onların faydası və s. haqqında çıxışlar edirlər. Kitabxanaçı oxucuların mütləqsinin vəziyyətini öyrənir, konfransı yekunlaşdırır, qüsurları qeyd edir, oxuculara məsləhətlər verir və nəhayət, gələcəkdə oxucu mütləqsinə necə rəhbərlik etmək üçün müəyyən nəticələr çıxarır.

Kitabxanaçı oxucu konfransının keçirildiyi mühit və şəraiti, çıxış edənləri, qonaqların fəaliyyətini və görülməli işləri qabaqcadan nəzərə almalıdır. Konfransın mövzusu mənəvi tərbiyənin maraqlı və aktual sahələrini əhatə etməlidir. Konfransın gedişində mənəvi tərbiyə məsələlərini əks etdirən ayrı-ayrı əsərlərə istinad edilməli, maraqlı fakt və materiallardan nümunələr gətirilməlidir. Kitabxanaçı konfransın

keçirilməsi üçün qabaqcadan ayrıca plan tərtib etməlidir. O, planda keçiriləcək tədbirin adını, giriş sözü və eləcə də çıxış edəcək başqa şəxslərin adlarını göstərməlidir. Konfransın mövzusunda asılı olaraq mühazirə və söhbət, sərgi, tövsiyə siyahıları, kitabxana plakatları, bülletenlər və ya divar qəzetləri, bədii və sənədli filmlərin nümayişi, konfransın mövzusu üzrə ekskursiya və başqa tədbirlər də nəzərdə tutula bilər. Tədbirdən əvvəl elan hazırlanmalı, dəvətnamələr yazılmalıdır.

Kitabxanaçı oxucularla fərdi iş prosesində konfransda çıxış etmək istəyənləri müəyyənləşdirməli, kimin hansı məsələ ətrafında çıxış edəcəyini öyrənməli, onlara lazımı məsləhətlər verməlidir. Bütün bunlarla yanaşı tədbirin harada və nə vaxt keçiriləcəyi də qeyd edilməlidir. Kitabxanaçı ilk növbədə aktual mövzuları, günün tələblərindən irəli gələn məsələləri nəzərdən qaçırmamalıdır. Konfransın mövzusu üzrə fondada olan kitabların bir neçəsini seçib ayırmalı və məruzəçiyə hazırlaşmaq üçün həmin kitabları tövsiyə etməlidir. Kitabxanaçı konfransda çıxış edəcək hər bir oxucunu kitabla təmin etməli və onların çıxışa hazır olub-olmadığını müəyyənləşdirməlidir. Yalnız bundan sonra konfransı keçirmək üçün vaxtı təyin edib elan yazmaq olar.

Konfrans - onun məqsədi və keçirilmə qaydası haqqında giriş sözündən, mövzu ətrafında kiçik məruzədən, oxucuların çıxışından və rəhbərin son sözündən ibarətdir. Konfransın müvəffəqiyyəti bir çox cəhətdən onun rəhbərindən, yəni mövzunu dərinləndirən bilməsindən, giriş sözünü məharətlə qurmasından, tədbirin əhəmiyyətini müəyyən etməsindən, müzakirə edilən problemə həvəs oyatmasından, ən mühüm məsələlərin qoyulmasını təşkil etməsindən asılıdır. Son sözdə konfransın rəhbəri müzakirəyə yekun vurur.

Konfransın maraqlı keçirilməsi üçün ziyalılar işə cəlb etmək çox vacibdir. Əlbəttə, kitabxanaçı təşkil etdiyi hər bir

tədbirdə özü də çıxış etməlidir. O, tədbirin mövzusu üzrə kitabxana tərəfindən həyata keçirilmiş məsələlərdən danışmalıdır. Oxucu konfransının gedişatı haqqında protokol yazılmalıdır ki, bu da bülleten buraxmaq üçün materialdan istifadə etməyə, kitabxana plakatı hazırlamağa, müəllifi oxucuların qeydləri ilə tanış etməyə imkan yaradır. Həmin protokol və məruzəçinin çıxışının mətni kitabxanada saxlanılmalıdır.

Kitab müəllifləri ilə keçirilən **görüşlər** də çox əhəmiyyətlidir. Görüş iki cəhətdən əhəmiyyət kəsb edir. Birincisi, görüş zamanı oxucu ilə yaradıcı-müəllif arasında canlı ünsiyyət yaranır və ikincisi, bu canlı ünsiyyət zamanı kitab haqqında yazılmamış, mətbuatda açıqlanmamış fikirlər üzə çıxır. Bu iki cəhət nəticəsində həm üzbəüz dialoq üçün şərait yaranır, həm müəllifin fikri ilə oxucu fikrinin qarşılıqlı uzlaşması baş verir, həm də natiqlik məharəti vasitəsilə mənəvi tərbiyə sahəsindəki bir çox məsələlərə aydınlıq gətirilir.

Görüşdə iştirak edəcək yaradıcı ziyalılar, mühazirəçilər, çıxışçılar həm də natiqlik məharətlərinə görə seçilməlidirlər. İştirakçıların diqqətini cəlb etmək, mənəviyyatımızın sirlərinə hərtərəfli bələd olmaqdan ötrü tarixi, mənəvi zənginliyimiz haqqında maraqlı məlumatları yüksək natiqlik məharəti ilə çatdırmaq, sözün qiymətini artırmaq, iştirakçılarda dərin təəssürat yaratmaq böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Görüşlərin səmərəli və keyfiyyətli təşkilində müasir texniki vasitələrin gücündən, indiyə qədər çap olunmuş materiallardan bəhs edən lent yazılarından, audio-video materiallardan istifadə olunmalıdır. Təəssüratların uzun illər yaşamasında görüşlərdə iştirak edən maraqlı şəxsiyyətlərin çıxışları mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Məktəblilər ideallaşdırdıqları, əlçatmaz bildikləri həmin şəxsiyyətlərlə üzbəüz təmasda olduqdan sonra özləri də bu zirvəni fəth etmək arzusunda olurlar, onlarda müsbət keyfiyyətlər formalaşır, inkişaf edir.

Oxucuları yazıçı və şairlərin, müharibə iştirakçılarının, deputatların və digər görkəmli şəxslərin həyat və yaradıcılığı ilə daha yaxından tanış etmək üçün keçiriləcək görüşlər qabaqcadan planlaşdırılmış şəkildə hazırlanmalıdır. Gecəni aparıcının giriş sözü ilə başlamaq olar. Aparıcı gecəyə dəvət olunanları tədbirin iştirakçıları ilə tanış edir, qısaca həyat və yaradıcılıqlarından danışır, sonra sözü onlara verir. Bundan sonra tədbir iştirakçıları suallar verir, bəzən isə təklif və rəylərlə çıxış edirlər. Bir çox hallarda görüşü keçirilən şair və yazıçının əsərlərinin mövzusunda klubun bədii özfəaliyyət üzvlərinin xüsusi konsert çıxışları təşkil edilir.

Sonda oxucular çıxış edə və görüşə çağırılmış şəxsə suallarla müraciət edə bilirlər.

Tədbirin sonunda kitabxanaçı oxucuların, eləcə də kitabxana işçilərinin adından görüşə gələn şəxsə təşəkkürünü bildirməlidir.

Digər bir kütləvi tədbir forması **tematik gecələrdir**. Mövzu müəyyən edildikdən sonra kitabxanaçı mövzu ilə yaxından tanış olmalı, sənədli materiallar, maraqlı faktlar əsasında tədbirin ssenarisini tərtib etməlidir. İştirakçıların yaş həddi nəzərə alınmalı, onların dünyagörüşünün formalaşmasına, ölkəmizin tarixi keçmişinə yaxından bələd olmasına, milli mənəvi dəyərlərimizə hörmət hisslərinin aşılmasına diqqət yetirilməlidir.

Adətən, belə gecələr kiçik məruzə və mühazirə ilə başlayır. Gecə, tədbirdə iştirak edən ziyalı fəalların çıxışları ilə başa çatır. Tədbir keçirilən bina gecənin əsas mövzusunun əks etdirən xüsusi şüarlar, plakatlar, fotomontajlar ilə bəzədilir. Fotomontaj fotoşəkilin lazımlı hissəsini kəsib başqa şəkillərlə əlaqələndirmək imkanı verir. Fotomontaj hər hansı şəklin ilk variantı ilə sonrakı variantı arasında müqayisə aparmağa imkan yaradır.

Çox vaxt gecələr üçün sərgilər, kitab vitrinləri hazırlayır, məsləhət görülən ədəbiyyatın siyahısını asırlar.

Tematik gecə milli dəyərlərin təbliği mövzusunda təşkil edilmiş sənədli, elmi-kütləvi, bədii filmlərin göstərilməsi ilə və ya bədii özəfəliyyət dərnəklərinin konserti ilə başa çatır.

Ədəbiyyatın təbliği geniş yayılmış **ədəbi-bədii gecələr** vasitəsilə də həyata keçirilir. Ədəbi-bədii gecələr tanınmış şair və yazıçılardan birinin yaradıcılığına, habelə bir və ya bir neçə ədəbi əsərə həsr oluna bilər. Bu tədbirlər böyük təhsil və tərbiyə əhəmiyyəti kəsb edir, bədii əsərə sevgi oyadır, bədii zövqü formalaşdırır, ciddi mütaliyəyə maraq yaradır.

Keçiriləcək tədbirin kompozisiyasından asılı olaraq xüsusi proqram, ssenari tərtib edərək, teatrlaşdırılmış səhnəcik qurmaq olar. Gecəyə hazırlaşmaq yaradıcılıq qabiliyyəti tələb edir. Kitabxanaçı gecənin əvvəlindən sonuna kimi bütün elementləri (çıxış, rəy, qonaqlara söz vermə, musiqi nömrələrini) ssenaridə əks etdirir. Ssenari tərtib edilərkən seçilən şeir parçalarının, çıxışların, diktör replikalarının məzmununun iştirakçıların ideya-siyasi tərbiyəsinə müsbət təsiri diqqət mərkəzində saxlanmalıdır. İştirakçıların yerləşdirilməsi, diktörlərin yeri, qonaqların qarşılınması, ədəbi-bədii gecə keçiriləcək zalın mövzuya uyğun bəzədilməsi, lazımı stend, sərgi, ədəbi bülleten və albomların hazırlınması əvvəlcədən planlaşdırılmalıdır. Gecədə müəllifin əsərlərinin tərcümələrindən də istifadə olunmalıdır.

Adından məlum olduğu kimi ədəbi-bədii gecə iki hissəyə bölünür. Hər bir ədəbi gecənin əsasını məruzə təşkil edir. İkinci hissə isə tədbirin mövzusu ilə bağlı şeir, bədii qıraət, ədəbi kompozisiya və səhnəciklərlə tamamlınır. Gecənin mövzusunə uyğun ədəbiyyat sərgisi, viktorina, ədəbi oyunlar hazırlana bilər.

Yerləşdiyi ərazidəki məktəbdə rəssamlığa, memarlığa maraq göstərən şagirdlərin rəssamlıq, memarlıq qabiliyyəti-

lərini aşkara çıxarmaq və maraqlarını təmin etmək üçün ədibin əsərlərinə çəkiləcək ən yaxşı illüstrasiyalar, hazırlanacaq maketlər üçün müsabiqə elan edilə bilər.

Müəllifin həyat və yaradıcılığına aid tərtib edilmiş maraqlı ədəbi viktorinanın da ssenariyə əlavə edilməsi məqsədəuyğun olardı. Sənətkarın dram əsəri varsa, kitabxanaçı şagirdlərin ifasında tamaşa üçün səhnəcik hazırlamalı, yazıcının belə bir əsəri yoxdursa, onun hekayə, povest, yaxud romanından bir parçanın səhnələşdirilməsini nəzərdə tutmalıdır.

Gecələrin keçirilməsində proyektorlardan, dekorasiya, aktyor geyimləri, audiovizual materiallardan məharətlə istifadə edilməlidir.

Ədəbi-bədii gecələr aşağıdakı estetik tələblərə cavab verməlidir:

- Musiqi və poeziyanın vəhdəti nümayiş etdirilməli;
- Sənət əsərinin ifaçılarına, natiqlərin nitqinə, aparıcıların çıxışına yüksək tələbkarlıqla yanaşılmalı;
- Poetik parçalar həm ideya-siyasi, həm də emosionallıq cəhətdən kamil olmalı;
- Emosionallığı artırmaq üçün video görüntülərdən, dekorasiya, aktyor geyimlərindən istifadə edilməli;
- Müəyyən mövzu ilə əlaqədar şagirdlər tərəfindən çəkilmiş illüstrasiyalar, portretlər, hazırlanmış maketlər, albomlar, stend və sərgi materialları yüksək zövq meyarı ilə qiymətləndirilməli və seçilməlidir.

Tədbirdən əvvəl elan hazırlanmalı, dəvətnamələr yazılmalıdır.

Bibliografik icmallar da geniş yayılmış şifahi təbliğat üsullarından biridir. Məqsəd və vəzifələrinə görə bibliografik icmallar iki növdən: elmi-köməkçi və tövsiyə icmalından ibarətdir.

Elmi-köməkçi icmallar əsasən mütəxəssis oxucular üçün təşkil edilir ki, burada da əsas məqsəd onları müvafiq sahəyə dair yeni ədəbiyyatla tanış etməkdir.

Tövsiyə icmallarının məqsədi isə geniş oxucu kütlələrinin diqqətini bu və ya digər sahəyə dair, xüsusən ictimai-siyasi məzmunlu, ədəbiyyat və incəsənət sahəsində yaranan yeni əsərlərə cəlb etməkdən ibarətdir.

Bibliografik icmal keçirməkdə məqsəd oxucuları müvafiq bədii ədəbiyyatla tanış etmək və həmin kitabları təbliğ etməkdir. İstər elmi-köməkçi və istərsə də tövsiyə icmalları universal, sahəvi, mövzu və şəxsi (personal) xarakter daşıya bilərlər.

Universal və sahəvi icmallar əksər hallarda kitabxanaya yeni daxil olmuş bir qrup kitaba həsr edilir. Belə icmallar vaxtaşırı olaraq qiraət zalında təşkil edilir və kitabxana işçisi 25-30 dəqiqə ərzində 15-25 adda kitab haqqında danışa bilər.

Şəxsi icmallar bir qayda olaraq hər hansı bir şəxsə (şair, yazıçı, ictimai xadim, müəyyən bir sahənin mütəxəssisi) həsr olunur, onun əsərlərini, həyat və yaradıcılığına aid əsərləri əhatə edir. Kütləvi kitabxanalarda bibliografik icmalı yeni alınan bədii kitabların sərgisi, oxucu konfransı, görüşlər və başqa tədbirlərlə bir vaxtda keçirmək məqsəduyğundur, çünki icmal hər hansı bir tədbiri tamamlayır. Təcrübə göstərir ki, kitab sərgisi ətrafında keçirilən icmallar daha maraqlı olur və daha çox oxucu toplayır. Həm də bu zaman oxucu kitabı görməklə yanaşı, onun qısa məzmunu ilə də tanış olur. İcmal keçirilərkən oxucu qrupu, mövzunun aktuallığı mütləq nəzərə alınmalıdır. Kitablارın icmalında müəyyən ardıcılıq gözlənilməlidir. Yeni kitablارın icmalı çox kitabı əhatə etdikdə onları ümumi mövzular üzrə qruplaşdırıb qısa annotasiya ilə kifayətlənmək olar. İcmal zamanı bədii kitab haqqında geniş danışmaq məsləhət deyil. Barəsində söhbət açılan kitablardan

elə detallar və ya faktlar seçilməlidir ki, hər bir oxucu tezliklə həmin kitabı oxumağa tələssin.

Mövzu icmallarında hər hansı bir problem və ya aktual məsələyə həsr edilmiş ədəbiyyat barədə danışılır. Mövzu icmallarında müvafiq məsələ ilə əlaqədar son illərdə nəşr olunmuş müxtəlif tipli kitablar (elmi-kütləvi ədəbiyyat, dərs vəsaitləri və s.) seçilir.

Mövzu icmalı keçirilərkən hər kitaba geniş xarakteristika verilməlidir. Ona görə də nəzərdən keçirmək üçün icmala yalnız mövzu ilə bilavasitə əlaqəsi olan bir neçə kitab daxil edilməlidir. İcmalın əvvəlində mövzunun adı, sonra məqsədi qeyd edilməlidir. Bu prosesdə təkcə biblioqrafik təsvir və müəllif haqqında məlumat deyil, həm də kitabın məzmunu, onun keyfiyyətləri və nöqsanlarından da yığcam danışılmalıdır. Mövzu icmallarının ətraflı planını, mətnini işçilər və kitabxana işinə cəlb edilmiş fəallarla əvvəlcədən müzakirə etmək məqsədəuyğun olardı.

Şifahi təbliğatın təsirli formalarından biri də “**Sual-cavab gecələri**”dir. Müəyyən aktual mövzulara dair məsələləri izah etməkdə sual-cavab gecələrinin rolu əvəzsizdir. Sual-cavab gecəsinin mahiyyətini və əhəmiyyətini açmaqdan ötrü əsas mənbə hesab olunan kitablar seçilməlidir. Qoyulan sualların əhatəli şəkildə işıqlandırılmasını təmin etmək üçün müxtəlif sahələr üzrə mütəxəssislər cəlb olunmalıdır. Sualların qabaqcadan toplanması, tədbir zamanı yeni sualların da ortaya çıxmasını istisna etmir. Hazırlıq prosesi bitdikdən sonra sual-cavab gecəsinin keçiriləcəyi yer və vaxt göstərilən elan hazırlanır. Sual-cavab gecəsi ona yekun vurulması ilə bitir. Cavabların gecədə iştirak edənləri nə dərəcədə qane etdiyini, gələn sual-cavab gecəsini hansı mövzuya həsr etmək lazım gəldiyini öyrənməklə tədbiri yekunlaşdırmaq olar. Verilən suallara daha məzmunlu cavab vermək üçün sual-cavab gecələrində əyani, illüstrasiya materiallarından istifadə etmək,

bu məsələlərin geniş izahı verilmiş ədəbiyyatı dinləyicilərə tövsiyə etmək çox faydalıdır.

Ədəbiyyatı təbliğ etmək üçün “**Disput**”un keçirilməsi də məqsədəuyğundur. Disputun hazırlanması və keçirilməsi prosesində disputun auditoriyasını, kimin üçün hazırlandığını müəyyən etmək lazımdır. Disputun müvəffəqiyyəti onun mövzundan asılıdır. Dəqiq, aydın, konkret ad böyük təşkiləddici əhəmiyyətə malikdir. Mövzunun adı mübahisə və onda iştirak etmək həvəsi doğurmalıdır. Disputun maraqlı keçməsi üçün böyük hazırlıq işi aparılmalıdır. Disputun aparıcısı mövzunu dərinlən bilməli, məsələni kəskin və maraqlı qoymağı bacarmalıdır. Mövzu ətrafında 4-6 sualla kifayətlənmək olar. Suallar mövzunun əsas məsələlərini əhatə etməli, məntiqi ardıcılıqla düzülməlidir ki, müzakirə də həmin ardıcılıqla getsin. Disputun suallarını müəyyən etmək aparıcının (kitabxanaçının) vəzifəsidir. Hazırlıq işi mövzunun və onun suallarının müəyyən edilməsi ilə bitmir. Kitabxanaçı disputa hazırlaşmaqda, onda fəal iştirak etməkdə çıxış edənlərə kömək göstərməlidir. Hazırlıq prosesində təkə disputun təşkilatçılarının çıxışlarını deyil, başqa çıxış edənləri də hazırlamaq lazımdır. Təşkilati məsələləri həll etdikdən sonra aparıcı giriş sözü söyləməlidir. Bu zaman müzakirəyə verilmiş mövzunun əhəmiyyəti, əsas suallar, müzakirənin ümumi istiqaməti göstərilməlidir. Giriş sözündə müzakirə edilən problem haqqında ziddiyyətli fikirlər olduğunu söyləmək, oxucuları mövzu və qoyulan suallar ətrafında çıxış etməyə, öz münasibətlərini bildirməyə çağırmaq lazımdır. Aparıcı son sözü ilə disputu yekunlaşdırır.

Dəyirmi masa - Kitabxanada rayonların mədəniyyət şöbələrindən, müxtəlif təşkilatlardan dəvət edilmiş qonaqların iştirakı ilə dəyirmi masalar keçirmək olar. Bu cür tədbirlərdə Azərbaycan xalqının mədəniyyəti, incəsənəti, folkloru, unudulmuş milli adət-ənənələrimizin təbliği, ailə və cəmiyyət münasibətləri, vətən, torpaq sevgisi, dilimizin şirinliyi və s. bu

kimi mövzular müzakirə oluna bilər. Eyni zamanda kitabxana işi sahəsində kitabxanaçıları ən çox narahat edən məsələlərlə, problemlərlə bağlı mütəxəssislərin iştirakı ilə dəyirmi masalar təşkil edilir.

Anım (xatirə) günlərində kitabxanada yığıncaq təşkil edilir, söhbətlər aparılır. Tədbirlə əlaqədar əvvəlcədən hazırlıq işləri görülür. Bu məqsədlə (anım gününün mövzusunə uyğun olaraq) şəhidlərin xatirəsinə fotostendlər, sərgilər və divar qəzetinin xüsusi nömrəsi hazırlanır, sənədli filmlər göstərilir, uşaqların əl işlərindən ibarət sərgi düzəldilir.

Həmin gün şəhidlərin qəbri ziyarət edilir, ədəbi kompozisiyalar, video görüntülər nümayiş etdirilir. Uşaqların ifasında Vətən məhəbbətini, qəhrəmanlığı tərənnüm edən şeirlər söylənir. Tədbirə şəhidlərin ailə üzvlərindən, yaxınlarından, döyüş yoldaşlarından bir neçə nəfərin dəvət olunması, xatirələrinin dinlənilməsi daha məqsədəuyğun olardı.

Divar qəzetləri adı, məzmunu, tərtibatı, buraxılış müddəti və materiallarının janrlarına görə müxtəlifdir. Divar qəzetlərinin əsas növləri operativ qəzet, çoxnüsxəli divar qəzeti, tematik buraxılışlar, işıq qəzetləri, bülletenlər və başqalarıdır.

Operativ divar qəzeti çoxmövzulu xarakterdə olur. Onun ayrı-ayrı nömrələri bir konkret mövzuya, tarixi günlərə həsr edilir.

Divar qəzetlərinin redaksiya heyətləri tez-tez bülletenlər buraxır. Bunlar geniş auditoriya üçün maraqlı olan mühüm hadisələr haqqında qısa xəbərdən ibarət olur. Bülletenlər o zaman buraxılır ki, divar qəzetinin növbəti nömrəsini gözləmədən ictimaiyyətin diqqətini ölkənin həyatında və dünyada baş verən mühüm hadisələrə təcili olaraq cəlb etmək zərurəti yaranır. Bir qayda olaraq bülleten konkret bir məsələyə həsr edilir.

Divar qəzetlərinin nəinki növləri, həm də orada dərc edilən materialların janrları da müxtəlifdir. Burada kiçik məqalə, ocerk, mətbuat icmal, resenziya, təbliğat məqaləsi

verilə bilər. Bu janrların hər birinin konkret vəzifəsi və xüsusiyyəti vardır. Onlar bir-birindən süjet və üslub əlamətlərinə görə fərqlənir. Divar qəzetinin tərtibatı məzmunu ilə müəyyən edilir və onu oxucuya daha yaxşı çatdırmağa kömək edir. Şəkillər də böyük və əhəmiyyətli rol oynayır. Onlar təbliğatın təsirli vasitəsi olub qəzeti bəzəyir və daha canlı edir. Öz inandırıcılığı və təsir gücü etibarlı ilə şəkillər bir çox hallarda qəzet materiallarının başqa növlərindən üstün olur. Qəzetin bədii tərtibatı bəzək xarakteri daşımayıb, məzmunu açmaq üçün mühüm ünsür əhəmiyyəti daşıyır.

“Yeni daxil olmuş ədəbiyyatın məlumat bülleteni” kitabxananın fonduna daxil olan yeni nəşrlər haqqında məlumat mənbəyidir. Bülletenə müəyyən dövr ərzində kitabxanaya daxil olan bütün yeni kitabların təsviri daxil edilir. “Müqəddimə”də bülletenin quruluş prinsipi, işlədilmiş şərti işarələr və ixtisar edilmiş sözlər izah edilir, materiallar sahəvi bölmələrə ayrılmaqla sistemli qaydada, bölmələr daxilində isə müəlliflərin (sərlövhənin) əlifbasına görə düzülür. Əgər sərlövhəyə görə nəşrin məzmununu təyin etmək çətindir, onda təsvirdən sonra qısa annotasiya verilir. Təsvirin sol tərəfində kitabın şifrəsi, sağ tərəfində isə MKS-nin bölməsinin adı göstərilir.

Bülleten ayda bir dəfə buraxıla bilər. İlin axırında bülletenin buraxılışları bir yerdə cildlənir, köməkçi soraq ədəbiyyatı-əlifba mövzu göstəricisi, buraxılışlara daxil olan müəlliflərin və kitabların adlarının əlifba siyahısı tərtib edilir.

Bülleten oxucular tərəfindən operativ istifadə olunmaq üçün sistemin bütün bölmələrinə, həmçinin xidmət ərazisində yerləşən idarələrə və müəssisələrə göndərilir.

Kiçik yaşlı oxuculara yaradıcılıq imkanları aşılacaq kütləvi tədbirlərdən biri də **səhərciklərdir**. Ədəbi səhərciklər adətən tematik olur. Onlar əlamətdar yubileylərə və tarixi

günlərə, müxtəlif ədəbi simaların yaradıcılığına həsr oluna bilər.

Səhərciklərin hazırlanması və keçirilməsində çoxlu oxucu kütləsi iştirak edir, hazırlıq dövründə onlar öz mütaliə mədəniyyətlərini yüksəldir. Hətta mütaliə həvəsi olmayan şagirdlər də işə cəlb olunurlar. Məsələn, S.Vurğunun həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş səhərcikdə kiçik məktəblilər üçün şeir parçası seçilir. Ədibin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş sərgi tərtib olunur.

Belə tədbirlərin təşkili şagirdlər arasında kitabı təbliğ etmək, proqram materialını hərtərəfli zənginləşdirmək, möhkəmləndirmək, şagirdlərə yeni bilik, bacarıq və vərdişlər aşılamaq məqsədi daşıyır.

Səhərciklərin səmərəliliyi onun hazırlığından asılıdır. Mövzu müəyyənləşdikdən sonra səhərciyə hazırlıq ən azı 20-30 gün çəkir ki, geniş oxucu kütləsi məlumatlı olur və müəyyən işlər (kitab sərgiləri, plakatlar, rəsmlər, albomlar, bülletenlər və divar qəzetləri, annotasiya və rəylər) görülür. Bu məqsədə nail olmaq üçün qabaqcıl kitabxanalarda bir ay qabaq elan verilir, iş bölgüsü aparılır. Məsələn, aşağıdakı məzmununda elan yazılır:

Uşaqların nəzərinə!

Yanvar ayının axırında Səməd Vurğunun anadan olmasının 105 illiyi ilə əlaqədar olaraq onun yaradıcılığına dair səhərcik keçiriləcəkdir. Kitabxanada bu barədə geniş yaradıcılıq işləri aparılır. Səhərciyə hazırlaşmağa tələsin! Səhərcikdə çıxış etmək istəyənlər kitabxana ilə əlaqə saxlasınlar.

Kitabxanaçı həvəskar oxucularla iş bölgüsü – deklamasiyalar, şeirlər, musiqi nömrələri və s. təşkil edir. Səhərcik

keçirilən zaman rəsmlər, rəylər, annostasiyalar və şagirdlərin digər əl işlərindən ibarət sərginin tərtib olunması yaxşı olardı.

Kiçik məktəblilər üçün təşkil olunan bu tədbirlərin proqramı böyük olmamalı, bir saatlıq vaxt üçün nəzərdə tutulmalıdır. Proqramın rəngarəng olması - bədii qiraət və deklamasiyalar (latınca – *declamatio* - gözəl danışmağa nail olmaq, şeir və ya nəsr əsərlərini bədii söyləmə məharəti), nağıl etmələr, diafilm nümayiş etdirmək və s. şagirdlərin diqqətinin mərkəzləşməsinə və davamlılığına kömək edir.

Səhərciyin proqramı mövzudan asılı olaraq müxtəlif cür qurula bilər.

Adətən onun proqramı aşağıdakı quruluşa malik olur:

- 1.Giriş sözü;
- 2.Bədii hissə;
- 3.Ədəbi oyunlar və viktorinalar.

IX-XI sinif şagirdlərinin söylədiyi giriş sözü 5-6 dəqiqədən artıq vaxt aparmamalıdır. Giriş sözündə səhərciyin mövzusu və tədbir iştirakçıları haqqında məlumat öz əksini tapır.

Bədii hissədə şagirdlər fəal iştirak edir, onlar şeirlər deyir, səhnələşdirilmiş təmsil tamaşası göstərir, hekayələr oxuyurlar.

Səhərciklərə valideynlər, müəllimlər və başqa şəxslərin dəvət olunması şagirdlərin məsuliyyətini və fəallığını artırır. Görüşlər şagirdlər üçün əsl mədəniyyət, kitab, mütaliə bayramına çevrilir.

Səhərciklərin səmərəliliyini artırmaq, geniş oxucu cəlb etmək üçün oraya **ədəbi oyunların** cəlb edilməsinin didaktik və tərbiyəvi rolu böyükdür. Belə oyunlar tədbiri canlandırır və gənc oxucuları düşündürür, məşğul edir və bu yolla da daha çox kitab mütaliə etməyə, daha çox atalar sözü, tapmacalar, bayatılar, qosmalar və s. öyrənib onları belə mərasimlərdə nümayiş etdirməyə həvəs oyadır.

Təcrübə göstərir ki, kiçik yaşlı şagirdlər rəngarəng bədii oyunlarda ciddi fəallıq göstərirlər. Oyunlar rəngarəng ola bilər. Bəzi nümunələr qeyd edək:

1) “**Müəllif kimdir?**” Bir sıra şagirdlərə məşhur kitablardan parçalar yazılmış kartoçkalar paylanır. Hər kəs öz növbəsində kartoçkanı oxuyur və parçanın hansı əsərlərdən götürüldüyünü tapırlar.

2) Bədii qəhrəmanların foto-şəkilləri üzərində müsahibə aparılır. Ya qəhrəman təsvir edilir, ya da onun haqqında əsərdən parçalar oxunur. Şagirdlər qəhrəmanları tapıb haqqında bildiklərini danışırlar.

3) Bu sözləri kim demişdir? (Əsərlərdən parçalar və ya monoloqlar oxunur).

4) Hər hansı bir müəllifin əsər və qəhrəmanlarını kim sadalayar?

5) **Davamını sən de.** Dialoq üzrə hər hansı bir şeir və deyişmələrin, hekayə və nağılların ifadə olunması və ardının oxucu tərəfindən davam etdirilməsidir.

6) Verilmiş hikmətli sözlərin, aforizmlərin müəllifi kimdir?

7) **Kartoqram** - hər hansı bir şeirdən bir və ya bir neçə beyt yazılır. Şeir buraxılmış (əvvəli və ya axırı) beytləri iştirakçılar tərəfindən tamamlanır. İlk növbədə şeir başlığı (adı) kimə düşmüşdürsə o, oxuyur. O səxs oyundan çıxır ki, şeirin buraxılmış beytlərini deyə bilmir.

8) **İmprovizasiya.** Oyunun rəhbəri müəyyən edilmiş mövzu ilə əlaqədar hekayə və şeir söyləməyə başlayır. Hər növbəti oyunçu onu davam etdirir.

Orta yaşlı şagirdlər üçün ədəbi oyunlar müxtəlif mövzulara aid böyük tədbirlərin keçirilməsində daha çox istifadə olunur: Kitablar aləminə səyahət, doğma ölkəmizə səyahət və s. Belə oyunların keçirilməsi üçün geniş hazırlıq aparılır, əsərlərin siyahısı verilir, onun keçirilmə vaxtı elan edilir, məqsədi

və vəzifəsi haqqında qısa söhbət keçirilir ki, bu da şagirdlərin oyuna ciddi hazırlaşmasına səbəb olur.

Ədəbi oyunların geniş və mürəkkəb forması **viktorinalardır**. Viktorinalarda şagirdlərdən süurlu, diqqətli və səriştəli mütlaliə tələb edən müxtəlif rəngarəng suallar, tapmacalar verilir.

Əksər məktəblərdə xüsusi lövhələr və sual-cavab qutuları (orada suallar yazılır, cavabları qutuya salınır) təşkil edilir. Cavabların qutuya salınma vaxtı və müzakirə vaxtı qeyd edilir. Viktorinaların sualları ayrı-ayrı yaş dərəcələri üzrə tərtib edilir.

Şagirdlər arasında viktorinaların keçirilməsi pedaqoji kollektivlə sıx əlaqə şəraitində keçirilir. Pedaqoji kollektiv tədbirdə iştirak edərək şagirdlər arasında tədrisin keyfiyyətinə kömək edən işlərin səviyyəsini, şagirdlərin maraqlarını, tədris prosesində meydana çıxan nöqsanları və s. öyrənir.

Əyani təbliğatın formaları

Sözün lazımı fikri nə qədər aydın ifadə edilməsinə baxmayaraq, ona əyanilik də lazımdır. **Əyani təbliğat** tövsiyə olunan kitabların bilavasitə göstərilməsi və ya görmək, qavramaq, mənimsəmək şəklində onların məzmununun meydana çıxarılması vasitəsilə həyata keçirilir. Onun məqsədi insanları mütaliyəyə cəlb etmək, onlarda mütaliə mədəniyyəti formalaşdırmaq və kitab fondlarını oxucular qarşısında açmaqdır. Oxucularda kitabın məzmunu və xarakteri haqqında **iki üsulla** təsəvvür yaratmaq mümkündür:

➤ **Ədəbiyyatın bilavasitə göstərilməsi** – bu üsul müxtəlif kitab sərgilərinin təşkili vasitəsilə həyata keçirilir.

➤ **Kitabların təsviri incəsənət vasitələri ilə təbliği** – bu üsula, əsasən albomlar, plakatlar, sxemlər, cədvəllər, dioqramlar, xəritə, xəritə-sxem, kartoqram, kartodioqram, sitatlar, izahlı mətnlər, şəkillər, müxtəlif vitrinlər, çağırışlar, sərgilər və b. aiddir.

Əyani təbliğat formasının bütün üsullarının ümumi məziyyətləri onların təsirinin və seçilməsinin uzunmüddətli olmasındadır.

Sxemlər şərti işarələrlə müxtəlif sosioloji proseslərin mahiyyətini, müəssisələrin təşkili quruluşunu, cəmiyyətin siyasi quruluşunu və sairəni göstərməyə imkan verir.

Çoxrəqəmli materialları təsvir etməyə və qavramağa **cədvəllər** kömək edir. Sənaye və kənd təsərrüfatı istehsalının, mədəni inkişafın dinamikasını və başqa prosesləri qrafik şəkillər, dioqram vasitəsilə yaxşı təsvir etmək olar. Dioqramlar düzbucaqlı, dairəvi və sektorlu olur. Qrafikanı daha əyani etmək üçün dioqramlara müvafiq rəsmlər əlavə edilir.

Müvafiq xəritəyə köçürülmüş sxemə xəritə-sxem deyilir. Coğrafi xəritə üzərində ştrix və ya rənglərdə hər hansı bir hadisənin intensivliyi göstərilərsə, buna **kartoqram** deyilir.

Statistik məlumatların xəritə üzərində müəyyən əraziyə aid olan və dioqram vasitəsilə ifadə edilən təsviri **kartodioqram** adlanır.

Əyani təbliğat prosesində **məsləhət vitrinlərindən** də istifadə olunur. “Soruşun, cavab verək”, (müxtəlif mövzular üzrə), “Öz şəhərini tanıyırsanmı?”, “Öz tarixini bilirsənmi?” və bir çox başqa adlarda vitrinlər hazırlamaq olar. Belə vitrinlərə əsas tələbat - maksimum dərəcədə əyanilik və operativlikdir. Vitrinlər təşkil edərkən mövzuya uyğun olaraq kitab, qəzet, jurnal materiallarından, tanışlıq və təbliğat xarakterli foto şəkillərdən, məlumat vərəqələrindən, audio və video materiallardan istifadə etmək məqsədmüvafiqdir.

Çağırışlar kütlələrin müxtəlif marağı, tələbatı və ehtiyacı ilə əlaqədar olduğuna görə siyasi həyatda böyük əhəmiyyət daşıyır. Çağırış mühüm siyasi tədbirlərin, konkret məlumatların (məsələn, dövlətin və ölkənin həyatı təhlükədə olanda, seçki kampaniyalarında) əhaliyə çatdırılmasının ən dəqiq və münasib formasıdır. Onu yazmaq çox vaxt böyük ustalığ və xüsusi materiallar tələb etmir. Bunun üçün əldə olan müxtəlif vasitələrdən istifadə etmək olar. Çağırışın kompozisiyasının nə kimi fonda olmasının, hansı şrift və ya rənglə yazılmasının böyük əhəmiyyəti vardır. Mətnin yerləşdirilməsi, şriftin ölçüsü, rənglərin uyğunluğu çağırışın yerindən və məzmunundan asılıdır. Çağırışın kompozisiyası hərflərin, şriftlərin ölçüsü, mətnin yerləşdirilməsi, rənglərin uyğunluğu onun uzaqdan və ayaqüstü oxunduğunu nəzərə alaraq qurulmalıdır.

Kitabxanalarda **sərgilərin** təşkili əyani təbliğat formasının ən geniş yayılmış üsuludur. Sərgilər həcminə, tərtibat texnikasına və müddətinə görə bir-birindən fərqləndirilir. Sərgi bir və ya bir neçə lövhədə, stenddə yerləşə bilər. Sərgi, əsasən baxılmaq üçün təşkil olunduğundan, onun tərtibi məsələlərinin böyük əhəmiyyəti vardır. Burada mətn və təsvir materialları bir-birini tamamlamalıdır.

Kitabxanaların müasir sərgi fəaliyyətində aparıcı tendensiyalar kitabxana sərgisinə alternativ yanaşma və dizayn işinin işlənilib hazırlanmasıdır.

Hazırda kitabxana sərgilərini aşağıdakı növlərə görə qurmaq olar:

- ənənəvi informasiya daşıyıcıları olan kitabxana sərgiləri (dərc edilmiş nəşrlər);

- elektron kitabxana sərgiləri (kitabxanaların veb saytında verilən müxtəlif formalardan istifadə etməklə kataloq şəklində informasiyalar);

- kompleks kitabxana sərgiləri, müxtəlif xüsusiyyətli fonogramların köməyi ilə tərtib olunmuş “danışan” kitab sərgiləri, video filmlər təqdim etməklə sərgilər, baxışlar, elektron sərgi günləri və s.

Həmçinin müasir şəraitdə informasiyaların təbliğində yeni forma və metodlara tələbatın olması məsələsi də ortaya çıxır (məs. kitabxanaların şəhər və regional sərgi və yarmarkalarda iştirakı, elektron layihələrin işlənməsi və reallaşdırılması və s.)

Hər bir kitabxana öz sərgi modelini fəaliyyətinə və vəzifəsinə uyğun olaraq qurur. Sərgi fəaliyyəti modelinin seçilməsinə bir çox faktorlar (əhəlinin tərkibi, kitab fondunun keyfiyyəti) təsir göstərir. Məsələn, oxucuların informasiya tələbatı, həmçinin kitabxana əməkdaşlarının bilik səviyyəsi və yaradıcılıq potensialı.

Qeyd edək ki, kitabxanalarda təşkil edilən sərgilərdə kitablara yanaşı, müxtəlif qəzet və jurnal nömrələri əks etdirilir ki, bu da həmin sərginin əhəmiyyətini xeyli artırır. Kitabxanalarda məqsəd və ümumi məzmununa görə ənənəvi sərginin iki növü təşkil edilir.

- a) kitabxanaya yeni daxil olan kitablara haqqında məlumat xarakterli universal sərgilər;

- b) tövsiyə xarakterli tematik sərgilər.

Kitab sərgiləri yalnız burada nümayiş etdirilən kitabların məzmununa görə deyil, eyni zamanda məqsədinə görə – tədris prosesinə və şəxsi təhsilə kömək məqsədi daşıyan sərgilər; müddətinə görə – daimi, uzun müddətli və müvəqqəti sərgilər; ədəbiyyatın nəşr tipinə və növünə görə – kitab sərgiləri, qəzet və jurnal sərgiləri, not sərgiləri, patent sərgisi və s. təşkil edilə bilər.

Kitab sərgisi üzərində iş metodikası mövzusunun müəyyən edilməsi və öyrənilməsi, planın tərtibi, materialın seçilməsi və tərtibatından ibarətdir.

Hər hansı bir kitab sərgisi aşağıdakı qaydada tərtib edilir: Sərginin ümumi başlığı və yarımbaşlıq, tövsiyə olunan ədəbiyyat, sitat (mövzu haqqında izahlı mətnlər) və şəkil (foto illüstrasiyalar).

Ümumi başlıq sərginin mövzusunı müəyyən edir və onun əsas məzmununu aydınlaşdırır. Sərginin sərlövhəsi müəyyənləşdirildikdən sonra burada əks etdirilməsi lazım gələn məsələləri dəqiqləşdirmək lazımdır. Həmin məsələlər sərgidə bölmə və yarım bölmələr şəklində verilməlidir. Bölmələrin və yarım bölmələrin sərlövhələri dəqiq seçilməli, bölmənin məzmununu aydın əks etdirilməlidir.

Sərginin daxili bölmələrinin məzmunu və ardıcılıq mövzusunun xarakterindən asılıdır. Sərgidə materialların yerləşdirilməsi müxtəlif prinsiplərə əsaslanıla bilər: tematik, xronoloji, coğrafi və materialların mürəkkəbliyi dərəcəsi prinsipi. Bu materialların sərgidə yerləşdirilməsi daxili məntiqə əsaslanmalıdır. Hər şeydən əvvəl kitabxanaçı ədəbiyyatın düzülüşündə iki cəhətə nəzər alınmalıdır:

- a) çap əsərlərinin əhəmiyyətini və elmi dəyərini;
- b) sərgidə mövzusunun ayrı-ayrı məsələlərinin əks etdirilməsi ardıcılığını.

Kitab sərgilərinin tərtibatında həm də simmetriya gözlənilməlidir. Eyni zamanda sərgidə çap əsərlərinin, şəkillərin və

lazımı mətnlərin yerləşdirilməsində müəyyən məna ifadə olunmalıdır.

Sərgidə materialların düzülüşündə simmetriyadan danışırlarkən qeyd olunmalıdır ki, burada nümayiş etdirilən kitabların ölçüsü, onların cildlərinin rəngi, şəkillərin məzmunu, qarşılıqlı münasibəti və s. nəzərə alınmalıdır. Çünki kütləvi təbliğat məqsədilə nümayiş etdirilən hər hansı əşya və predmet təkcə zahiri parlaqlığı ilə deyil, eyni zamanda özünün simmetriyası, məna ifadə etməsi və estetik təsiri ilə diqqəti cəlb edir. Ona görə də sərgidə eyni rəngli, eyni ölçülü kitabların, həmçinin oxşar məzmunlu və eyni ölçülü şəkillərin yanaşı düzülməsi məqsədsəuyğun deyildir. Əlbəttə, burada ölçünün və rənglərin nümayiş etdirilməsi nəzərdə tutulmur.

Nümunə üçün sərgi

Başlıq: Azərbaycan –doğma diyar

Sitat: Bizim hamımızın bir vətəni var: Bu Azərbaycan dövlətidir. Azərbaycanlı hər yerdə yaşaya bilər, ancaq azərbaycanlılığını, öz dilini, dinini, milli ənənələrini unutmamalıdır. Onun qəlbi daim doğma Azərbaycanla bir vurmalıdır.

Heydər Əliyev,
ümummilli lider

Sərgidə Azərbaycan xəritəsi və münasib bir şəkil yerləşdirmək olar.

1. Azərbaycanca dövlətçilik və onun rəmzləri [Mətn].- Bakı, 2000.-75 s.

2. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası [Mətn].- Bakı: Qanun, 2001.- 48 s.

3. Azərtürk, T. XXI əsr və bütöv Azərbaycan [Mətn] /T.Azərtürk, U.Əlizadə.- SİETL, 2001.-143 s.

5. Boran, Ə. Xocalı soyqırımı [Mətn] /Ə.Boran.- Bakı: Azər nəşr, 2008.- 223 s.
6. Bünyadov, Z. Azərbaycan VII-IX əsrlərdə [Mətn] /Z.Bünyadov.- Bakı: Şərq-Qərb, 2007.- 422 s.
7. Erməni vəhşilikləri [Mətn]: (1905-1906-1918-1920).- Bakı, 2009.- 54 s.
8. Toğan, Ə.Z.V. Azərbaycan [Mətn] /Əhməd Zəki Validi Toğan.- Bakı: Ocaq, 2007.- 88 s.
8. Əliyev, H. Biz Azərbaycan ərazisində ikinci bir erməni dövlətinin yaradılmasına yol verə bilmərik [Mətn] /Heydər Əliyev.- Bakı: Əbilov, Zeynalov və oğulları, 2006.
10. Qarabağ: real tarix, faktlar, sənədlər [Mətn].- Bakı: Təhsil, 2005.- 373 s.
2. Vəliyev, A. Azərbaycan Avropa Şurası [Mətn]: Demokratiya və insan hüquqları sahəsində əməkdaşlıq /A.Vəliyev.- Bakı, 2006.-135 s.

I Bölmə: Heydər Əliyev millətin xilaskarı və dayacağı

Sitat: Bu gün Azərbaycan həqiqəti adlı bir ruzigar dünyanın ən yüksək kürsülərində əsirsə, bu məhz Heydər Əliyevin yenilməz iradəsinin, gərgin əməyinin, müdrik siyasətinin bəhrəsidir.

İlhan Aşqın,

*Hollandiyanın Azərbaycan-Türk Kültür
Dərnəyinin rəhbəri*

1. Abdullayev, Ə. Dünya şöhrətli dövlət xadimi: Heydər Əliyev [Mətn] /Ə.Abdullayev.- Bakı: İqtisad Universiteti, 2005.- 250 s.
2. Axundova, E. Heydər Əliyev: şəxsiyyət və zaman [Mətn] /E.Axundova.- Bakı: Ozan, 2007.- 352 s.

3. Azərbaycan bütün azərbaycanlıların vətənidir [Mətn].- Bakı: Azərbaycan, 2000.- 143 s.

4. Hüseynova, İ. Heydər Əliyev və Qafqazda sülh prosesi [Mətn] /İ.Hüseynova.- Bakı, 2008.- 672 s.

5. Əliyev, H. Müstəqilliyimiz əbədidir. Çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, məktublar, müsahibələr [Mətn]: çoxcildli.- Bakı: Azər nəşr, 1997-2011.

6. Seyidov, M. Zamanı qabaqlayan dahi [Mətn] /M.Seyidov.- Bakı: Vektor, 2008.- 288 s.

II Bölmə: Əsir torpaqlarımız bizi gözləyir

Sitat: Tarixi yaddaşsızlıq və unutqanlıq xalqımıza baha başa gələ bilər. Azərbaycanlılara qarşı zaman-zaman törədilən bu ağır cinayətləri unutmamaq, böyüyən nəsli bədxah qüvvələrin məkrli niyyətlərinə qarşı ayıq-sayıqlıq ruhunda tərbiyə etmək mühüm vəzifədir.

Heydər Əliyev,
ümummilli lider

İzahlı mətn: Bunları unutmaq olmaz!

1813-1828-ci illərə qədər Azərbaycan dövlətinin sahəsi təxminən 410 min kv km olmuşdur.

1813-1828-ci illərdə işğal edilmiş Azərbaycan əraziləri: İran əsarəti altındakı Cənubi Azərbaycan əraziləri: sahəsi təxminən 280 min kv km olmuşdur.

Rusiya əsarəti altındakı Şimali Azərbaycan: sahəsi təxminən 130 min kv km olmuşdur.

1918-ci ildə Rusiyanın təzyiqi ilə ermənilərə verilmiş İrəvan xanlığı – sahəsi 9 min kv km olmuşdur.

Rusiya əsarəti altındakı Dərbənd xanlığı – sahəsi 7 min kv km olmuşdur.

1918-1920-ci illərdə Azərbaycan Demokratik Respublikasının qurulduğu ərazinin sahəsi – təxminən 114 min kv km olmuşdur.

Ermənistan Sovet Sosialist Respublikasının qismən nəzarətinə verilən Zəngəzur, Göyçə, Şərur, Dərələyəz, Dilican və Gürcüstan SSRİ-nin qismən nəzarətinə verilən Borçalı – birlikdə sahəsi 27,4 min kv km olmuşdur.

1920-1991-ci illərdə SSRİ əsarəti altında qalmış Azərbaycan SSR-nin ərazisi 86,6 min kv km olmuşdur.

Qan yaddaşımız!

Azərbaycanın **1988-1994-cü** illərdə işğal edilmiş əraziləri: Cəmi: 13,110 kv km olmuşdur.

Dağlıq Qarabağın (Şuşa, Xankəndi, Xocalı, Əsgəran, Xocavənd, Ağdərə, Hadrut): işğal tarixi – **1988-1993-cü illər** (sahəsi: 4400 kv km) olmuşdur.

1991-ci il 26 dekabr Xankəndinin işğalı (sahəsi – 926 kv km, əhalisi – 57000)

1992-ci il 26 fevral Xocalının işğalı (sahəsi – 970 kv km, əhalisi – 11544)

1992-ci il 8 may Şuşanın işğalı (sahəsi – 289 kv km, əhalisi – 28000)

1992-ci il 18 may Laçının işğalı (sahəsi – 1835 kv km, əhalisi – 58000)

1992-ci il 2 oktyabr Xocavəndin işğalı (sahəsi – 1458 kv km, əhalisi – 11000)

1993-cü il 3-4 aprel Kəlbəcərin işğalı (sahəsi – 1936 kv km, əhalisi – 62000)

1993-cü il 7 iyul Ağdərənin işğalı (sahəsi – 1700 kv km, əhalisi – 47000)

1993-cü il 23 iyul Ağdamın işğalı (sahəsi – 1094 kv km, əhalisi – 161000)

1993-cü il 23 avqust Cəbrayılın işğalı (sahəsi – 1050 kv km, əhalisi – 57000)

1993-cü il 23 avqust Füzulinin işğalı (sahəsi – 1112 kv km, əhalisi – 110000)

1993-cü il 31 avqust Qubadlının işğalı (sahəsi – 826 kv km, əhalisi – 38000)

1993-cü il 29 oktyabr Zəngilanın işğalı (sahəsi – 707 kv km, əhalisi – 42000)

Bu tarixlər intiqam almaq, Vətən torpaqlarını murdar erməni tapdağından xilas etmək, düşməni unutmamaq üçün yaddaşımızdan silinməməlidir.

Ədəbiyyat

1. Abuzərov, A. Cəbrayılın qəm karvanı [Mətn] /A.Abuzərov.- Bakı: Ulu, 2000.- 126 s.

2. Ağdamım - qıbləğahım [Mətn].- Bakı: Şuşa, 2001.- 648 s.

3. Aşırılı, A. Türkün Xocalı Soyqırımı [Mətn] /A.Aşırılı; red. Ə.Həsənov.- Bakı: Nurlan, 2005.-176 s.

4. İsmayılov, F. Tarixin faciəsi: Laçın [Mətn] /F.İsmayılov.- Bakı: Nurlar, 2003.- 48 s.

5. Kəlbəcərli, inqilablı günlərimiz [Mətn]: [sənədli publisistika] /tərt. ed. Kifayət Umud qızı; red: M.Nəriman-oğlu.- Bakı: Nasir, 2005.- 356 s.

6. Kərimli, A. İşğal [Mətn]: [Zəngilan şəhidləri haqqında] /Akif Kərimli.- Bakı: Azərbaycan, 1994.- 165 s.

7. Qarabağ, dünən, bu gün fotosəkillərdə [Mətn].- Bakı: İndiqo, 2007.- 200 s.

8. Qarabağ – irsimizin əbədi yaddaşı [Mətn].- Bakı, 2008.- 379 s.

9. Şahmar, E. Xanimanım Qubadlı [Mətn] /E.Şahmar.- Bakı: Araz, 1988.- 803 s.

10. Tapdıqoğlu, N. Füzuli rayonu və onun toponimiyası [Mətn] /N.Tapdıqoğlu.- Bakı: Ünsiyyət, 2006.- 488 s.

11. Tapdıqoğlu, N. Qarabağın tacı Şuşam [Mətn] /N.Tapdıqoğlu.- Bakı, 2003.- 203 s.

III Bölmə: Torpaq – uğrunda ölənlərsə vətəndir!

Sitat 1. Vətən yolunda şəhid olanlar ölmürlər, xalqın qəlbində, ürəyində əbədi yaşayırlar... biz onların qəhrəmanlığı, şəhidliyi ilə fəxr edirik. Bu bizim millətimizin iftixarıdır.

Heydər Əliyev,
ümummilli lider

2. İnsan ömrünün ən böyük zinəti, onu yaşadan ən qadir qüvvə vətənpərvərlik hissəsidir.

S.Vurğun

İzahlı mətn

1. ***Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 25 mart 1992-ci il Qanunu ilə “Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı” adı təsis olundu.*** “Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı” adının təsis edilməsindən 18 il ötür. Bu ada, əsasən, Birinci Qarabağ müharibəsinin iştirakçıları layiq görülüb. Döyüşdə və xidmətdə göstərdikləri şücaətə görə 212 nəfər Milli Qəhrəman adı ilə təltif edilib. Qeyd edək ki, onlardan yalnız 19-u həyatdadır.

1. “Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı” adının müəyyən olunması haqqında: Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 25 mart 1992-ci il Qanunu [Mətn] //Azərbaycan.- 25 mart.- 1995.- S.1.

2. Azərbaycanın Milli Qəhrəmanları [Mətn]: bibliografiya /tərt.ed. H.Həmidova; M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası.- Bakı, 2008.

3. Əsgərov, V. Azərbaycanın Milli Qəhrəmanları [Mətn] /V.Əsgərov.- Bakı: Respublika xatirə kitabı redaksiyası, 2005.

4. Faxralı, R. Ömrün üfüqləri [Mətn] /R.Faxralı.- Bakı, 1996.

5. Səmədov, V. Təki vətən yaşasın [Mətn] /V.Səmədov, S.Aslanov.- Bakı, 1992.- 79 s.

6. Zeynalov, R. Azərbaycanın Milli Qəhrəmanları [Mətn] /R.Zeynalov.- Bakı, 1996.

IV Bölmə: Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənəti

Sitat: Biz öz tarixi köklərimizlə, milli köklərimizlə, mənəvi dəyərlərimizlə, milli mənəvi ənənələrimizlə, böyük tariximizlə fəxr edə bilərik.

Heydər Əliyev,
ümummillî lider

İzahlı mətn: Azərbaycan incəsənəti xalqımızın tarixi qədər qədim və zəngindir. Uzun və mürəkkəb inkişaf yolu keçmiş teatr, kino, musiqi və xalq sənətinin müxtəlif növlərinin tədqiqi xalqımızın yüksək mədəni irsə malik olmasını sübut edir. Ölkəmizin mədəniyyət və incəsənət xadimləri milli mədəniyyətimizin dünyaya çatdırılması istiqamətində daim səy göstərmişlər. Azərbaycan muğamının YUNESKO tərəfindən Bəşəriyyətin Mədəni İrs siyahısına daxil edilməsi, görkəmli kino ustası, kinodramaturq və kinorejissor R.İbrahimbəyovun “Oskar” mükafatına layiq görülməsi və ümumiyyətlə, müxtəlif zamanlarda el sənətkarlarının əryə-ərsəyə gətirdiyi əl işlərinin

və toxuduğu xalçaların dünyanın məşhur muzeylərində mühafizə olunması buna əyani sübutdur.

1. Azərbaycan musiqi dünyası [İzomaterial]: albom kataloq.- Bakı: Nurlan, 2001.- 463 s.

2. Bürcəliyev, A. Azərbaycan kinosunun tarixi və inkişafı [Mətn] /A.Bürcəliyev.- Bakı: BSU, 2001.- 137 s.

3. Əfəndiyev, T. Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənəti [Mətn] /T.Əfəndiyev.- Bakı, 2002.- 208 s.

4. Qarabağ xanəndələri: Diskoqrafiya [Elektron resurs].- Bakı: Musiqi dünyası jurnalı, 2005.

5. Quliyev, N. Azərbaycan incəsənəti [Mətn] /N.Quliyev, Z.Əliyev.- Bakı: Buta Dizayn Şirkəti, 2006.- C.1.: Mənbələr.- 102 s.

6. Mirzəzadə, A. Azərbaycan, zaman, inkişaf [Mətn] /A.Mirzəzadə.- Bakı: Azərbaycan, 2008.

7. Muğam ensiklopediyası [Mətn] /baş red. M.Əliyeva; red. hey. A.Babayev [və b.]; haz.: G.Abdullazadə [və b.]; Heydər Əliyev Fondu.- [yersiz]: Heydər Əliyev Fondu, 2008. - 215, [1] s.

8. Muradov, V. Azərbaycan xalçaları [Mətn] /V.Muradov.- Bakı: Elm, 2008.- 433 s.

9. Novruz bayramı ensiklopediyası: xalq bayramı [Mətn] /tərt. ed. B.Abdulla, T.Babayev; elmi red. M.Qasımlı.- Bakı: Şərq-Qərb, 2008.- 207, [1] s.

10. Rəhimli, İ. Azərbaycan teatr tarixi [Mətn]: dərslik /İlham Rəhimli; elmi red. T.Əfəndiyev.- Bakı: Çarşıoğlu, 2005.- 864 s.

Sərgi orada yerləşən materiallarla tanış olmağa imkan verən, diqqəti cəlb edən yerdə olmalıdır. Sərginin yanında məsləhətlər, söhbətlər, icmallar təşkil edilə bilər. Kitabxanaçılar sərgilərə ad seçərkən onun rəngarəng və çağırış ruhlu olmasına

xüsusi fikir verməlidirlər. Başlıq qısa və aydın olmalıdır. Məsələn: “Qalx ayağa, Azərbaycan!”, “Nahaq qan yerdə qalmaz”, “Azərbaycanın müstəqilliyi əbədidir”, “Vətən mənə oğul desə...”, “Qanlı şənbə gecəsi”, “Xocalı – əsrin faciəsi”, “Vətən torpaqları bizi gözləyir”, “Ya Qarabağ, ya ölüm!”, “Qələbə çal, igid əsgər!” və s.

Mövzu sərgilərinin məqsədi müəyyən bir mövzuya həsr olunmuş kitabları oxuculara əyani şəkildə tövsiyə etməkdən ibarətdir. Mövzu sərgiləri fondun müəyyən hissəsinin məzmununun açılıb göstərilməsində, bu və ya digər mövzuya dair kitabların tövsiyə olunmasında kitabxanaçıya kömək göstərir. Mövzunu daha aydın anlatmaq, mühüm məqsədlərə diqqəti daha tez çatdırmaq üçün sərgilər illüstrasiyalar və mətnlərlə müşayiət olunur. Hazırkı dövrün xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq mövzu sərgilərinin hazırlanmasının vacibliyini aşağıdakılarla izah etmək olar:

1. Azərbaycan Respublikası 20 ildir ki, müstəqil inkişaf yoluna qədəm qoymuşdur və müstəqil dövlətin müstəqil ədəbiyyatı və incəsənəti yaranır;

2. Milli-mənəvi dəyərlər, vətənpərvərlik, vətənə və xalqa məhəbbət ideyalarını əks etdirən əsərlərin məqsədyönlü təbliği bu gün daha çox aktuallıq kəsb edir;

3. Azərbaycan torpaqlarının bir hissəsi erməni işğalçılarının tapdağı altında qaldığından gənc nəsil hərbi vətənpərvərlik duyğuları aşılayan bədii əsərlərlə müntəzəm tanışlığa ehtiyac duyur;

4. Dövlət başçısının fərmanları ilə yubileyi keçirilən şair və yazıçıların ayrı-ayrı mövzular üzrə təbliği daha böyük səmərə verə bilər.

Nümunə üçün “Azərbaycanın müstəqilliyi əbədidir”, “Milli mənəvi dəyərlərimizi qorumaq hər birimizin müqəddəs borcudur”, “Azərbaycan bu gün”, “Sənin Konstitusiyən – sənin hüququn”, “Vətən torpaqları bizi gözləyir”, “Biz torpaq-

larımıza qayıdacağıq”, “Tarixi romanlarımız”, “Komediyalar aləmində”, “Poeziya dünyası”, “Satira güzgüsündə”, “Macəra ustaları” və s. başlıqlarla sərgilər təşkil etmək olar.

Mövzuların müxtəlifliyinə görə sərgiləri aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

1. Yeni daxil olan ədəbiyyatın universal sərgiləri;
2. Beynəlxalq və ölkə daxilində baş verən mühüm hadisələrə həsr edilmiş mövzu sərgiləri;
3. Əlamətdar və tarixi günlərə həsr edilmiş mövzu sərgiləri;
4. Sosial problemlərə həsr olunmuş mövzu sərgiləri;
5. Ölkəşünaslıq xarakterli sərgilər (ildə 1 dəfə) və s.

Mövzuya müvafiq olaraq eyni zamanda mövzunun tam əhatə olunması üçün jurnal və qəzet məqalələrindən də kifayət qədər istifadə olunmalıdır. Mövzu ilə əlaqədar tövsiyə olunması vacib sayılan hər hansı jurnal və ya qəzet məqalələri sərgidə iki formada 1) məqalələr dərc olunan səhifələri sərgiyə açıq şəkildə düzmək 2) məqalələrin təsvirini kartočkaya köçürüb jurnalın və qəzetin üstünə bərkitməklə nümayiş etdirmək olar. Bu qayda məqalələr məcmuəsində dərc olunmuş hər hansı məqalənin tövsiyəsi zamanı da tətbiq edilə bilər.

Yeni kitabların sərgisi kitabxanaya yeni daxil olmuş nəşrlər haqqında müntəzəm məlumat vermək məqsədi daşıyır. Yeni alınmış kitablar sərgidə müəyyən qaydada şöbələrə görə: təbiət elmləri, kənd təsərrüfatı, ictimai-siyasi elmlər, bədii ədəbiyyat və s. qoyulmalıdır.

Sərgiləri yalnız yeni kitablarla məhdudlaşdırmaq olmaz. Hər bir kitabxanada külli miqdarda kitablar var ki, onlar haqqında məlumat pis təşkil edildiyindən oxucuların onlardan xəbəri yoxdur. Belə kitabları təbliğ etmək üçün müxtəlif bilik sahələri üzrə **“Unudulmuş kitablar”** və ya **“Bu kitabları oxuyun!”** başlığı altında sərgilər təşkil etmək məqsədəuyğundur.

Sosial problemlı sərgilər cəmiyyətin sosial problemlərinə (məsələn, ekologiyaya, narkomaniyaya, millətçiliyə və s. məsələlərə) həsr olunur və kitabxanaların maarifləndirici fəaliyyətini tələb edir.

Sərgilər oxuculara müəyyən məsələlərin öyrənilməsində kömək edir. Dərs vəsaitləri və dərsliklərdən fərqli olaraq sərgilər informasiyaları kompleks şəkildə təsvir edir. Sərgi fəaliyyəti ilə məşğul olan kitabxanaçılardan - müasir forma və metodlardan, kompyuter texnologiyalarından istifadə bacarığı, pedaqoji, layihələşdirmə və modelləşdirmə təcrübəsi tələb olunur.

Kitabxanalar və kitabxanaçılar ölkənin (regionun) tarixi və mədəni təcrübələrinin toplandığı xəzinənin qoruyucuları kimi ölkə sakinlərinin elmi dünyagörüşünün, siyasi şüurunun formalaşmasında vacib rol oynayırlar. Onların fəaliyyətinin məqsədi yalnız **ölkəşünaslığı (diyarşünaslığı) əks etdirən** sənədlərin kütlələr arasında yayılması deyil, həm də sərgilər, reklamlar vasitəsilə fondlarının ölkəşünaslıq (diyarşünaslıq) ədəbiyyatının açılması və oxucularla mədəni-maarif işinin də aparılmasıdır.

Beləliklə, kitabxanaların ölkəşünaslıq fəaliyyətinin məqsədi, ölkənin tarixini, mədəniyyətini öyrənmək və ölkəşünaslıq biliyini təbliğ etməkdir. Bu fəaliyyətin səmərəli nəticə verməsi üçün kitabxananın saytında ölkənin tarixinə və mədəniyyətinə aid tarixi-ölkəşünaslıq sənəd (məlumat) bazasının yaradılması vacibdir.

Ölkəşünaslıq (diyarşünaslıq) kitabxana sərgisi – kitabxanada olan kitab və başqa informasiya daşıyıcılarının daha çox effektiv, kəsərli formada əyani təqdim etmə növüdür. Ölkəşünaslıq (diyarşünaslıq) kitab sərgiləri öz məzmununa, oxucu sahələrinə görə müxtəlifdir: həmişə fəaliyyət göstərən, universal mövzulu, məşhur və yaddaqalan tarixlərə aid, yeni daxil olan materialların sərgisi.

Ölkəşünaslıq (diyarşünaslıq) kitabxana sərgilərinin əsas funksiyaları bunlardır:

- dərkətmə funksiyası - oxuculara öz diyarlarının tarixi və mədəniyyəti haqqında biliklərə yiyələnmək imkanlarını təqdim etməsi;

- informasiya funksiyası - müxtəlif qrup və müxtəlif kateqoriyalı oxucular üçün ölkəşünaslıq fondlarının üzə çıxarılması;

- kommutativ (əlaqə) funksiyası - mövzu sərgiləri vasitəsilə mədəni təcrübələrin və ənənələrin varisliyinin təmsil edilməsi;

- adaptasiya (uyğunlaşma) funksiyası - ölkəşünaslıq (diyarşünaslıq) informasiyasına dair lazımı, maksimum əyani axtarıqların təmin edilməsi.

Ölkəşünaslıq (diyarşünaslıq) xarakterli sərgilər bir qayda olaraq daimi fəaliyyət göstərən sərgilərdir ki, onlar vətənpərvərlik tərbiyəsi və istifadəçilərin ekoloji maarifləndirilməsi çərçivəsində realizə olunur.

Qeyd edək ki, kitabxanalarda təşkil edilən hərbi vətənpərvərlik məzmunlu sərgilərdə müharibə mövzusunda yazılmış bədii, publisistik kitablarla yanaşı, müxtəlif qəzet və jurnal materialları da əks etdirilir ki, bu da həmin sərginin əhəmiyyətini xeyli artırır.

Azərbaycan Respublikasının qlobal informasiya mühitinə daxil olması cəmiyyətin informasiya təminatını həyata keçirən kitabxanaların fəaliyyətində əsaslı islahatlar aparılması üçün geniş imkanlar açmışdır. Elə buna görə də indi kitabxanada xidmətlər təkmilləşdirilir, fondlar müasir informasiya daşıyıcıları ilə zənginləşdirilir, elektron məlumat bankları yaradılır, kitabxanaların maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi üçün tədbirlər görülür.

Müasir cəmiyyətdə elm və texnikanın sürətlə inkişaf etməsi onun bütün fəaliyyət sahələrinə tətbiqini tələb edir. Bu

baxımdan müasir kitabxanalar da informasiya texnologiyaları olmadan lazımı səviyyədə inkişaf edə bilməz. Kitabxanalara yeni informasiya texnologiyalarının tətbiqi onların qarşısında çox geniş imkanlar açır, fondun mühafizə edilməsi və xidmət işində oxucuların tələbatlarının ödənilməsində yaranan problemləri asanlaşdırmağa, oxuculara yeni üsullarla xidmət etməyə imkan verir. Yeni texnologiyaların tətbiqi ilə əlaqədar kitabxanalar oxuculara yeni on-line xidmət növünü təklif edirlər ki, İnternet bu xidmət növünün həyata keçirilməsində əvəzsiz vasitədir. İnternet həm də kitabxanaların yeni informasiya resursları ilə zənginləşməsini təmin edir. İnternet və on-line xidmətləri kitabxanalara onların informasiya ehtiyatlarından və məlumat bazalarından ölkədən kənar da istifadə olunmasına şərait yaradır.

Yaradılmış məlumat bazaları istifadəçinin maraqları üçün onun informasiyaya olan tələbatını ödəyə bilən dəyərli mənbə olmalıdır. Kitabxana xidmətində kompyuter texnologiyalarının istifadəsi bir neçə istiqamətdə ola bilər:

- sərgi fəaliyyəti;
- nəşriyyat fəaliyyəti (CD və digər elektron nəşrlər);
- on-line rejimində kitabxana xidməti.

Kompyuter texnologiyalarının kitabxanaların sərgi fəaliyyətində istifadə olunmasının yüksək effektivliyi bir sıra obyektiv amillərlə şərtlənir. Bu şərtlərə aiddir:

- sərgi materiallarının əhəmiyyətli olmayan təqdimatı;
- əyanilik;
- materialın strukturlaşdırılması.

Kitabxana xidmətində kompyuter texnologiyalarının tətbiqi müasir dövrün əsas tələbidir. Hazırda kütləvi kitabxanaların sərgi fəaliyyətində kompyuter texnologiyalarından istifadə bir qayda olaraq başlıqların, sitat və illüstrasiyaların qrafiki tərtibində istifadə olunur.

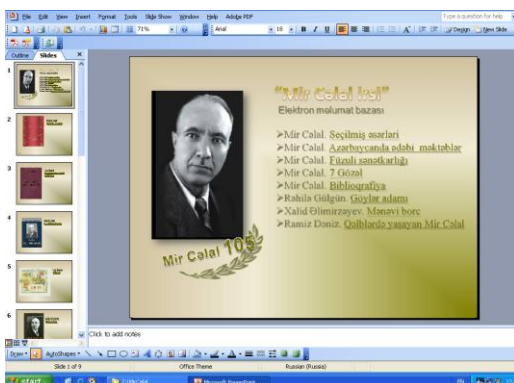
Bununla yanaşı multimedia texnologiyaları informasiyaların təqdim olunmasında müəyyən qədər sərhədləri genişləndirir və məhsulların yayılmasına imkan verir.

Elektron sərgi ənənəvi (kitab) və yeni (elektron) qaydaların sintezində informasiyanın təqdim olunma üsuludur. Elektron kitabxana sərgisini kitabxananın saytında yerləşdirmək olar. Bunun üçün onu xüsusi proqramda və HTML formatında yaratmaq vacibdir. Elektron sərgi kataloq şəklində də təqdim oluna bilər.

Elektron sərginin müşahidə bölümündə illüstrativ materiallar (kitabın üz qabığı, illüstrasiyalar, fotosəkillər və s.) təqdim olunur. Mətni açan və müşayiət edən tamaşaçı bölümü sitat, annotasiya, bibliografik məlumat və s. informasiyalardan ibarətdir.

Aşağıda “Mir Cəlal irsi” adlı elektron məlumat bazasının hazırlanması göstərilir. Burada birinci slayd göstərilən nəşrlərin bütün məcmusunu, qalan slaydlar isə müəlliflərin ayrı-ayrı nəşrlərini izah edir.

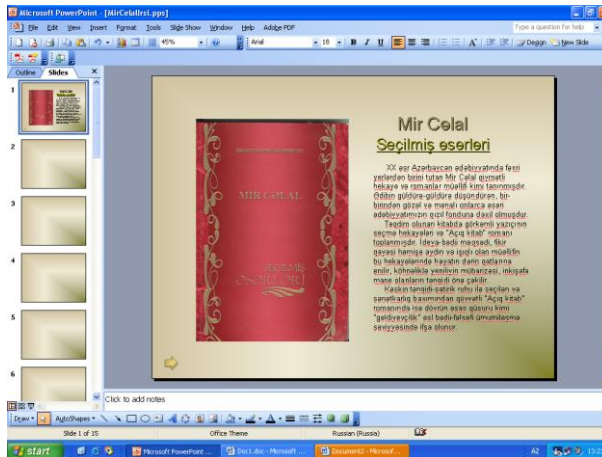
Slayd 1. “Mir Cəlal irsi” adlı elektron sərgi

Slyd 2.

Slyd 3. Elektron sərğidə nəşrlərin fərdi təqdimatı (Ayrı-ayrı kitablar haqqında daha ətraflı məlumat çatdırmaq məqsədi daşıyır)

İstifadəçilərin sərbəst baxışı üçün elektron sərğinin birinci slydında kitablar haqqında kiçik annotasiya və biblioqrafik

məlumatlarla müəllifin portretini yaratmaq məqsəduyğundur. Belə yetərli izahlar və bibliografik əsaslandırmaqlarla olan təqdimatın açılışı illüstrasiyalı tövsiyə göstəricisi təsəvvürü yaradır. Elektron sərgilərin müvəffəqiyyəti kitabxanaçının yaradıcılıq qabiliyyətindən, fantaziyasından, eləcə də yeni texnologiyaları mənimsəməsindən, texniki vərdişlərindən çox asılıdır.

Sərginin məqsəd və məramını açmaq üçün izahlı mətnlərdən, ayrı-ayrı elm xadimlərinə istinad edən sitatlardan istifadə etmək lazımdır. **Sitatlar, izahlı mətnlər** və digər yazılı informasiyalar sərgilərin oxucuya təqdimatını tamamlamalıdır.

Sərginin deyə bilmədiyi sözü, ifadə edə bilmədiyi fikri sitatlar, izahlı mətnlər deməlidir. Sitat olduğu kimi, hərfi hərfinə bir mətndən götürülmüş yazıdır. Sitatlar ayrı-ayrı müəlliflərin əsərlərindən, tarixi şəxsiyyətlərin fikir və mülahizələrinin çap olunduğu mənbələrdən götürülməlidir. Sitat götürülərkən o ilkin mənbə ilə dəfələrlə tutuşdurulmalı, yoxlanmalı və sonra yazılmalıdır. Sitata heç bir əlavə və ya düzəliş etmək olmaz. Qarşıya qoyulan məqsəddən asılı olaraq sitatın məzmununda ixtisarlar aparıla bilər. İxtisarlar aparılarkən poliqrafiyanın texniki qaydalarına diqqət yetirilməlidir. Sitat, adətən abzasın başlanğıcından başlayaraq fikir sona çatdırılana qədər davam etdirilməlidir. İxtisar aparılarkən üç nöqtə qoyulmalı və ardınca fikir davam etdirilməlidir.

Sərgidə sitatın dəqiq məzmunu və müəllifi göstərilir. Bu prinsip müəlliflik hüququnu qorumaq üçündür. Məsələn:

“Azərbaycanın müstəqilliyi əbədidir, sarsılmazdır, dönməzdir.”

Heydər Əliyev,
ümummilli lider

Sitatlar öz məzmununa görə qısa və konkret olmalıdır. Sitatların nümayiş etdirildiyi yerdən və həcmindən asılı olaraq rəssam yazını mətbəə şrifti ilə verə bilər. Dəqiq yazılmış sitat,

təsirli şəkil, yaxşı tərtib olunmuş sərgi insanların hafizəsində uzun müddət yaşayır. Əşya və hadisələrlə əyani tanışlıq gerçəkliyi daha yaxşı dərk etmək üçün böyük əhəmiyyətə malikdir.

İzahlı mətnlər müəllifin sərbəst fikridir. Lakin bu o demək deyil ki, müəllif nəyi necə istəsə yaza bilər. İzahlı mətn tarixi-elmi qaynaqlara, elmi təfəkkürə, həqiqətin ifadəsi olan həyat təcrübəsinə söykənməlidir. İzahlı mətnlər bütövlükdə sərginin bölmələri, mövzu və yarım bölmələr haqqında yazıla bilər. Sərgini həddindən artıq izahlı mətnlə yükləmək də olmaz. İki-üç izahlı mətn kifayətdir. İzahlı mətn aydın oxunması mümkün olan yerlərdə nümayiş etdirilməlidir.

Sərgi fəaliyyətində reklam informasiya işi. Kitabxana sərgisi “intellegent” kitabxana imici təsəvvürü yaradan reklam üsuludur. Kitabxana sərgisi istifadə edənlər üçün nə qədər maraqlı və cəlbedici olsa, bir o qədər kitabxana haqqında bütünlükdə güclü müsbət təəssürat yaranır. Kitabxana sərgisi aşağıdakı üstünlüklərə malikdir:

- informasiya axınında və sənədlər massivində istifadəçilərin istiqamətləndirilməsinə kömək edir;

- hər kitabdan maksimum istifadə etmək imkanı yaradır.

Eyni zamanda sərginin özünün kitabxana fəaliyyətinin bir forması kimi reklama ehtiyacı vardır. Kitabxana reklamı kitabxana şəraitində mütaliə etməyin səmərəliliyi və burada müxtəlif xidmət prosesləri barədə özünəməxsus anlayış yaratmaq imkanına malikdir. Hər bir kitabxananın həyata keçirdiyi reklam işi həmin kitabxananın iş xüsusiyyətləri barədə oxucularda aydın təsəvvür yaradır, başqa kitabxanalardan fərqli cəhətlərini göstərməklə onun obrazını yaratmış olur. Kitabxana reklamı adətən müxtəlif məzmunlu kitabxana xidməti barədə istiqamətləndirici rol oynamaq imkanına malikdir. Bu cəhətdən məqsədinə görə reklamlar iki növə bölünür. Birinci növ reklamlar – kitabxananın ümumi simasını açan, iş xüsusiyyətlərini

şərh edən reklamlardır. İkinci növ reklamlar isə kitabxana tərəfindən həyata keçirilən konkret tədbirlər, konkret xidmət növü haqqında məlumat verən reklamlardır. Hər bir tədbirə marağ **reklamdan** başlayır.

Reklam məlumatlarının əsas tələbləri bunlardır:

- istifadəçiyə reklam obyektini barədə yeni informasiyaları təqdim etmək;
- reklam olunan sərginin əhəmiyyətli olduğuna inandırmaq;
- auditoriyanın xüsusiyyətini nəzərə almaq;
- reklam olunan sərginin əsas xüsusiyyətlərini əks etdirmək.

Sərgi haqqında məlumat reklamın məqsədindən asılı olaraq daxili və xarici ola bilər. Sərgilər haqqında reklam məlumatının ən geniş yayılmış forması – **elandır**.

Məzmununa və məqsədinə görə elanın bir neçə forması vardır. Anons, reklam, afişa, bildiriş və s. kimi əməli yazılar elan xarakterlidir.

Elan bu və ya digər məlumatı insanlara qabaqcadan çatdırmaqla təşkiləddici missiyasını yerinə yetirir. Məlumat qruplaşdırılarkən aşağıdakılar diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır:

1. Məlumatın mahiyyəti, məzmununu aydın qeyd olunmalıdır.
2. Məlumatın vaxtı, saati dəqiq göstərilməlidir;
3. Tədbirin keçiriləcəyi yer (ərazi, bina, otağın nömrəsi) qeyd edilməlidir;
4. Məlumatın kim tərəfindən verilməsi göstərilməlidir.

Elanda bir və ya bir neçə məlumat öz əksini tapa bilər.

Bu gün kitabxanalara oxucu cəlb etməyin əsas şərtlərindən biri elanlarda tədbirin məzmununun necə təqdim edilməsi, nə şəkildə oxucuya çatdırılmasıdır. Keçiriləcək tədbir haqqında cəlbəddici elan yazılmalı, tədbirdə iştirak edəcək şəxslərin adları və titulları qeyd edilməlidir. Tədbirə maraqlı, göz və könül oxşayan adın seçilməsi də əsas şərtidir.

Tədbirin keçiriləcəyini informasiya vasitələrindən istifadə etməklə də yaymaq olar. Kitabçaların, bukletlərin, elanların, vərəqələrin səmərəsi onların düzgün paylanması və münasib məzmununda yazılmasından asılıdır.

Reklam məlumatlarını tərtib edərkən aşağıdakı məqamlara diqqət yetirmək lazımdır:

- əgər müsbət təsirə nail olmaq istəyirsinizsə, mətnədə ədatın inkar forması (yox) olmamalıdır;

- insana təsiri fərqli olmalıdır;

- sərginin özəlliklərinə diqqəti cəlb etmək üçün səmərəli dəlillərdən istifadə olunmalıdır;

- mətn ekstravaqant deyil, sadə, maraqlı, orijinal olmalıdır və eyni fikri bildirən, şüura rahat təsir edə bilən açar sözlərdən təşkil olunmalıdır;

- məlumat imkan daxilində qısa olmalıdır;

- sözlər insanlara müsbət emosiyalar aşılamalı, yaxşı əhval-ruhiyyə yaratmalıdır.

Sərgi reklamlarının yayılmasındakı vasitələrdən biri də kitabxanaların **saytıdır**. Axtarış sistemlərində və kataloqlarda saytın qeydə alınması belə reklamların daha effektiv olmasında vacib faktorlardandır.

Bədii ədəbiyyatın əyani təbliğinin geniş yayılmış növlərindən biri də **kitabxana plakatlarıdır**. Kitabxana plakatu tövsiyə olunan bədii kitabı təsviri sənət vasitəsi ilə təbliğ edir, ən vacib detallardan istifadə etməklə məsləhətçi rolunu oynayır. Plakatlar həm də oxuculara istiqamət vermək, hər hansı bir bədii ədəbiyyat haqqında onlarda müəyyən təsəvvür yaratmaq məqsədi ilə hazırlanır.

Kitabxana plakatları məqsədinə və vəzifəsinə görə iki cür olur:

1. Təbliğat və təşviqat xarakterli plakatlar;
2. Metodik xarakterli plakatlar.

Təbliğat-təşviqat xarakterli plakatlarda, adətən müəyyən mövzulara dair kitablar tövsiyə olunur. Kitabxanalarda Nizami, Füzuli, M.P.Vaqif, M.Ə.Sabir, C.Məmmədquluzadə, A.Şaiq, M.F.Axundov, S.Ə.Şirvani, S.S.Axundov, S.Vurğun, M.Müşfiq, S.Rüstəm, M.Şəhriyar, R.Rza, O.Sarıvəlli və b. klassiklərin yaradıcılığına həsr olunmuş plakatların tərtibi məqsədəuyğundur. Bu plakatlar təkcə şair və yazıçının yaradıcılığı haqqında deyil, həm də həyat və fəaliyyəti, yaşadığı tarixi dövr haqqında müəyyən məlumat verir.

Kitabxana plakadı kitabxanalarda, əsasən aktual mövzulara həsr olunur. Onu da deyək ki, kitab sərgisindən fərqli olaraq plakatda az sayda ədəbiyyat (məsələn 5-6 kitab, jurnal və qəzet məqaləsi) nümayiş etdirilir.

Plakatın əsas ünsürləri kitabların özü deyil, onların üz qabığı (plakatda əl ilə çəkilmiş, yaxud fotosəkil), bir neçə sitat, qısa mətn və plakatın əsas ideyasını açan, mənalı başlıqlardır. Plakatın tərtibində kitablara çəkilmiş illüstrasiyalar da əks etdirilir. Plakatda ədəbiyyatın qısa annotasiyası mütləq verilməlidir. Annotasiyalar kitabların ideya və məzmununun açılmasına kömək edir. Plakat yeknəsəqlikdən, şablonçuluqdan uzaq olmalı və oxucuya ifadəli, aydın, gözəl təsir bağışlamalıdır.

Məsələn: Hər hansı bir yazıçıya həsr edilmiş plakatda yazıçının şəkli, şəklin altında ədibin həyat və fəaliyyəti haqqında qısa mətn, mətndən sonra yazıçının kitablarının üz qabığının şəkillərini vermək olar. Plakatda “Ədibin müasirləri” başlığı altında onun qələm və məslək dostlarının şəkillərini də nümayiş etdirmək mümkündür.

Nümunə üçün bir plakatın sxemini veririk:

Başlıq	
1.yubilyarın şəkli	2.sitat
3.kitab	4. üz qabığı
5. annotasiya	6.illüstrasiya
7.kitab	8.annotasiya
9.üz qabığı	10. kitab

Başlıq: Mirzə Ələkbər Sabir - 150

Yazıçının şəkli, şəklin altında ədibin həyat və fəaliyyəti haqqında qısa mətn.

1. Kitabın əl ilə çəkilmiş şəkli və annotasiya.
2. Mətdən sonra yazıçının kitablarının üz qabığının şəkilləri
3. “Ədibin müasirləri” başlığı altında onun qələm və məslək dostlarının şəkilləri.

Metodik xarakterli plakatlar isə oxucularda mütləq mədəniyyəti tərbiyəsinə xidmət məqsədi daşıyır və bədii ədəbiyyatın təbliği sahəsində böyük rol oynayır.

Kitabxana plakatları həm öz məzmunu, həm forması, həm də qarşısına qoyduğu məqsədinə görə bir-birindən fərqlənir. Hər hansı mövzuda kitabxana plakati tərtib edən kitabxanaçı qarşıya qoyduğu məqsədə yalnız o zaman nail ola bilər ki, istər seçdiyi mövzu, istərsə də orada nümayiş etdirilən

kitablar, illüstrasiyalar və mətnlər müxtəlif yaşlı oxucu qrupları üçün anlaşılıqlı olsun.

Hər hansı bir kitabxana plakata kitabla yanaşı kitabxanayı da təbliğ edir. Kitabxana binasından kənar yerlərdə asılan plakatlar insanları kitab oxumaq üçün kitabxanaya cəlb etməlidir.

Guşələr sərgiyə nisbətən daha geniş və əhatəli olmalıdır. Belə ki, guşədə əlavə olaraq kartoteka, qəzet, jurnal materialları, tövsiyə ədəbiyyat siyahıları, mövzuya uyğun bir sıra sənədlər və şəkillər də öz əksini tapmalıdır. Guşələrin təşkilində əsas məqsəd oxucuya axtardığı materialları asanlıqla tapmaqda kömək etməkdən ibarətdir. Bu işdə hər cür texniki təbliğat vasitələrindən gündən-günə daha çox istifadə edilir.

Mənəvi həyatımızın tarixi ən qədim dövrlərdən başlayaraq kitabla sıx bağlı olmuş və məhz onun ehtiyacları müqabilində kitab yeni-yeni formalara düşərək təkmilləşmiş, formalaşmışdır. Müasir informasiyalaşdırılmış cəmiyyətdə kitabın rolu daha da artır, kitab kommunikasiya üsullarından biri kimi çıxış edir. Son illər kitab oxuyanların sayı xeyli azalıb. Ekspertlər kitaba marağın sönməsinin səbəbini ilk növbədə İnternet şəbəkəsinin genişlənməsində, əhəlinin alıcılıq qabiliyyətinin aşağı düşməsində və s. görürlər. Oxucular arasında kitaba məhəbbət oyatmaq, kitabı onlara sevdirmək, kitabın nüfuzunu qaldırmaq üçün kütləvi tədbirin müxtəlif formalarından istifadə etmək vacibdir. Belə tədbirlərdən biri də **kitab bayramıdır**.

Bayrama hazırlıq zamanı milli kitab mədəniyyəti və ədəbiyyatımızın müxtəlif uğurlarına, problemlərinə, perspektivlərinə həsr olunmuş dəyirmi masa, ədəbi görüşlər, sərgilər, yeni nəşr olunmuş kitabların təbliğinə dair tədbirlər planı hazırlanmalıdır. Tədbirlər planında:

- Ümummilli lider Heydər Əliyevin ölməz həyat yolunu əks etdirən kitabların sərgisini hazırlamaq və müxtəlif tədbirlər keçirmək;

- Milli-mənəvi dəyərlərimizin və vətənpərvərlik tərbiyəsinin təbliği ilə bağlı ədəbiyyatın sərgisini keçirmək;

- Nəşriyyatların və müəlliflərin birbaşa iştirakıyla yeni kitabların sərgisini keçirmək;

- Ötən ilin dəyərli kitablarını və mədəniyyət hadisələrini oxucuların diqqətinə çatdırmaq;

- Müəlliflərlə nəşirlərin, yazarlarla oxucuların birbaşa ünsiyyətinə, görüşünə şərait yaratmaq;

- Yeni nəsil istedadlı cavanların yaradıcılığının təbliğinə, cəmiyyətə tanıtılmasına səy göstərmək;

- Yazıçıların yeni əsərlərinin ictimai təbliği, təqdimatı və müzakirəsini təşkil etmək;

- Azərbaycan Milli Ordusunun əsgər, çavuş və zabıt heyətinin üzvləri üçün kiçik (mini) kitabxana hazırlayaraq hərbi hissələrə göndərmək və başqa bu kimi bəndlərin olması məsləhətdir.

Bayram çərçivəsində rayonun Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyində saxlanılan maraqlı, qədim, tarixi eksponatlara baxış, istedadlı uşaqların əl işlərindən ibarət, turizm zonalarının təbliği ilə bağlı, rayonda yaşayan uzun ömürlülər haqqında sərgilər və s. nümayiş etdirilə bilər.

Tədbirdən əvvəl elan hazırlanır. Dəvətnamələr yazılır.

Son vaxtlar bütün sahələrdə olduğu kimi, kitabxanaların da fəaliyyətini yoxlamaq üçün monitorinqlərdən istifadə olunur.

“**Monitorinq**” ingilis sözü olub – hansısa prosesin arzu olunan nəticəyə və ya ilkin ehtimallara uyğunluğunu aşkar etmək məqsədilə həmin prosesin daimi surətdə müşahidə edilməsi, insanın təsərrüfat fəaliyyətilə əlaqədar olaraq ətraf mühitin vəziyyətinin müşahidə edilməsi və proqnozlaşdırıl-

ması, hər hansı məsələyə dair ictimai rəyin öyrənilməsi məqsədi ilə informasiyaların toplanması mənasında işlədilir. Monitoring keçirmək üçün əvvəlcədən proqram hazırlanır. Monitoring faktiki vəziyyəti planlı şəkildə müqayisə edir və proqramın məntiqi modelinə əsaslanır. Monitoring keçirərkən aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır:

- Monitoring obyektinin öyrənilməsi;
- Məlumatların toplanması;
- İzləmə (tədqiqat, müşahidə, sorğu, müsahibə, fotoçəkiliş, videoçəkiliş və s.);
- Məlumatların təhlili;
- Qiymətləndirilməsi;
- Qanunvericilik, normativ akt və layihələrin öyrənilməsi.

Monitoringin nəticələri cədvəl(lər)ə yerləşdirilir, ardıcılıq gözlənilir və monitoring keçirən tərəf dövlət qurumlarının qeydlərini əldə etməkdə maraqlı olmalıdır. Sonra hesabat hazırlanmalı və ictimaiyyətə çatdırılmalıdır. Hesabata layihə, icraçılar, monitoringin keçirilmə üsulları və göstəriciləri, iş planı, monitoring edilən tərəf barədə məlumatlar daxil edilməli və dili anlaşılıqlı olmalıdır. Hesabat maraqlı tərəflərə paylanmalıdır.

Kitabxanalarda, xüsusilə uşaq və məktəb kitabxanalarında adları çəkilən əyani təbliğat formaları sırasında **Kitabxana albomlarının** da özünəməxsus yeri vardır. Kitabxananın həm kiçik yaşlı məktəblilər, həm də yeniyetmələr üçün olan oxu zallarının kitabxanaçıları məktəbli oxucuların fəal iştirakı ilə məktəblilər üçün vacib sayılan və məktəb proqramına müvafiq olan mövzuları əks etdirən kitabxana albomları hazırlayır. Bununla əlaqədar hər bir məktəbliyə müvafiq bir mövzu verilir və həmin mövzuda albom tərtib etmək üçün təlimatlandırılır. Məktəbli albom üçün lazımi materialları, məlumatları kitabxana şəraitində, kitabxanaçının birbaşa köməkliyi ilə toplayır. Albomun tərtibi modeli də kitabxanaçının iştirakı ilə hazırlanır. Məktəbli oxucu albomu hazır-

lamalı olduğu müddətdə həm müəllimlərin həm də valideynlərin imkanlarından yararlanıla bilərlər.

Kitabxanada hazırlanan bu cür albomlar adətən məktəbli oxucular üçün maraqlı mövzulara həsr olunmalıdır ki, bunların sırasında ən çox görkəmli şair və yazıçıların, elm, mədəniyyət və dövlət xadimlərinin həyat və yaradıcılığına müraciət olunur. Ayrı-ayrı şəxsiyyətlərin həyat və yaradıcılığına həsr edilmiş kitabxana albomlarında həmin şəxsiyyətin anadan olduğu vaxtdan ömrünün sonuna qədərki bütün həyat və fəaliyyətini əks etdirən mətnlər, faktlar, rəqəmlər, foto şəkillər, rəsmlər xronoloji qaydada və məntiqi ardıcılıqla verilir. Əlbəttə, bu cür albomlar kitabxananın oxu zalının köməkçi fondunun tərkib hissəsi kimi saxlanılır və məqsədəuyğun olaraq məktəbli oxucuların istifadəsinə verilir.

Məktəbli oxucuların hər hansı konkret bir mövzuda müfəssəl məlumat almalarına kömək etmək üçün kitabxana albomları ən yaxşı və münasib vasitə hesab olunur.

Kitabxanalarda informasiya təbliğatının əsasını **kompleks tədbirlər** – informasiya günləri və həftələri, sərgi-baxış, mütəxəssis günləri kimi tədbirlər təşkil edir.

İnformasiya həftəsi – müəyyən mövzu üzrə kompleks tədbirləri, sərgi-baxışı, biblioqrafik icmalları, söhbəti, məslə-hətləri əks etdirir.

İnformasiya günü – kitabxana xidməti sistemində kompleks kitabxana-informasiya tədbirlərindən biri kimi kitabxanaya yeni daxil olan çap məhsulları haqqında oxucuları məlumatlandırmaq məqsədi daşıyır. İnformasiya gününə (həftə, ongünlük) hazırlıq bir neçə mərhələdə olur. Birinci mərhələ tədbirin mövzusunun müəyyən edilməsidir. Bu mərhələnin ən başlıca addımlarından biri sərgi-baxış üçün mövzuya uyğun yeni daxil olan mühüm ədəbiyyatlara baxışın keçirilməsi və onların seçilməsidir. Sərgi kitabxana işçilərinin (biblioqrafik icmal) və müvafiq peşə mütəxəssislərinin analitik, faktoqrafik

informasiya xarakterli çıxışları ilə müşayiət olunur. Çox zaman informasiya gününə mütəxəssislərin mütaliə və informasiya mədəniyyətinin yüksəlməsinə təsir göstərən tədbirlər də daxil edilir. Bu tədbirlərin sayəsində kitabxanalararası ünsiyyət dərinləşir, kitabxananın reklamı genişlənilir, oxucuların informasiya tələbatının öyrənilməsi aktivləşir. Oxuculara informasiya günündə nəşrlər təqdim edilir, nəşrlərin surətlərinin çıxarılması üçün sifarişlər qəbul olunur və nəticədə bu, tədbirin effektivliyini artırır. İkinci mərhələ informasiya günü və ya ongünlük (dekada) üçün iş proqramının müəyyən edilməsidir. Üçüncü mərhələ tədbirin bilavasitə təşkilidir: pres-relizin hazırlanması, reklam məlumatlarının göndərilməsi (dəvətnamə), fərdi dəvətlər, sərgi-baxışın xüsusi ayrılmış yerdə yerləşdirilməsi və s.

İnformasiya günü Elmi Texniki İnformasiya (ETİ) orqanlarının təcrübəsində 1950-ci ildən müşahidə olunur. Sonralar bu xidmət forması kitabxanalar tərəfindən bir sıra dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Bir qayda olaraq müəssisə və təşkilatların aparıcı mütəxəssislərinin iştirakı ilə keçirilən səyyar informasiya günləri daha effektivdir.

İnformasiya günləri həmçinin işgüzar informasiya mühitində işləmək üçün daha xarakterik əhəmiyyətə malikdir.

Kompleks tədbirin ayrılmaz bir hissəsi olan **sərgi-baxışın** xüsusiyyətlərinə nəzər salaq: sərgi-baxış kompleks tədbirin, informasiyanın əsasını təşkil edir. Bu o deməkdir ki, sərgi-baxışda tədbirdə müzakirə olunan problemlərə aid mümkün olan maksimum informasiya mənbəyi göstərilməlidir.

Sərgi-baxış ayrıca bir yerdə, stollar və stellajların üstündə yerləşdirilir. Tədbir sərginin təqdimatı ilə başlayır, onun bağlanması ilə qurtarır.

Kompleks tədbir çərçivəsində sərgi-baxışdan istifadə kitabxanaya daha çox oxucu cəlb edilməsinə səbəb olur.

Oxucu gunu – Artıq bir neçə ildir ki, M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında kitabxananın rəhbərliyi tərəfindən media nümayəndələrinin iştirakı ilə “Oxucu gunu” adlı kompleks tədbir keçirilir. Tədbirdə “Anket-Sorğu”, “Arzu və təkliflər”, “Bu gün kitabxana sizin tələbatınıza cavab verir-mi?” adlı müxtəlif tip aktual sorğular, oxucularla görüşlər, diskusiyalar keçirilir. Tədbirin materialları kitabxananın “Kitabxanaşünaslıq elmi tədqiqat” şöbəsi tərəfindən hazırlanır. Keçirilən bu tədbirin əsas məqsədi və tədqiqat obyektini kitabxana üçün ən ümdə məsələlərdən olan oxucu marağı, oxucu fikri, oxucunun kitabxanaya münasibəti, kitabxananın kataloq və kartoteka sistemindən istifadə səviyyəsi, elektron kitabxana və elektron kataloqun səmərəliliyinə təsir edən amillərin öyrənilməsi, kitabxana saytından istifadə kimi məsələlərin aydınlaşdırılmasıdır. Tədbirin sonunda kitabxana rəhbərliyi yəni direktor, direktor müavinləri və oxucularla birbaşa əlaqəsi olan şöbələrin müdirləri oxucularla görüş keçirir. Görüşdə kitabxananın qocaman oxucuları ilə yanaşı gənclər də yaxından iştirak edərək, öz iradlarını, arzularını, rəy və təkliflərini bildirirlər. Oxucuların arzuları, iradları, onları narahat edən bütün suallar, təkliflər dinlənir, müzakirə olunaraq cavablandırılır.

Bu məqsədlə kitabxananın birinci mərtəbəsində “Sizin fikriniz bizim üçün dəyərlidir” adlı xüsusi qutu qoymaq məqsəddəuyğun olardı. Oxucular öz rəy və təkliflərini, narazılıqlarını yazıb bu qutuya atırlar. Kitabxana əməkdaşlarının oxuculara göstərdiyi xidmətin nə dərəcədə qənaətbəxş olması həmin məktublar vasitəsilə müəyyən edilir.

Kitab təbliğinin formalarından biri də “**Kitab günü**”dür. Kitabxana “Kitab günü” təşkil etməkdə müəyyən sahə üzrə ədəbiyyatı təbliğ etmək və ona marağı artırmaq məqsədi güdür. Bu məqsədlə sərgi açılır, kitab rəflərinə sərbəst yanaşma, kitab haqqında söhbətlər və s. təşkil edilir.

Kompleks tədbirlərin hazırlanmasında və təşkilində həm kütləvi kitabxanaların, həm də MKS-lərin, demək olar ki, bütün struktur bölmələri iştirak edir ki, bu da kitabxananın (MKS-in) əməkdaşlarının yaradıcı potensialını realizə etməyə və kitabxananın (MKS-in) informasiya potensialını açmağa imkan verir.

Mətbuat (çap) təbliğatının formaları

Oxucular arasında bədii ədəbiyyat təbliğinin formalarından biri də **mətbuat** (çap) təbliğatı və təşviqatıdır ki, müxtəlif kitablara və mütaliyəyə həsr olunan bu formadan, nədənsə olduqca az istifadə edilir. Mətbuat (çap) təbliğatı formasının mətbuat vasitəsi ilə (qəzet, jurnal, bülleten, kitabça, kitab) yayılması üsulu daha faydalı olsa da, kitabxanalarda onun təşkilinə az-az rast gəlmək olur. Bundan başqa, hazırkı şəraitdə kitabxanaların çap imkanlarının həddindən artıq zəiflədiyi bir zamanda ayrı-ayrı görkəmli şair və yazıçıların yaradıcılığına, müxtəlif bədii ədəbiyyat nümunələrinə həsr olunmuş kiçik formalı nəşrlər, kiçik tövsiyə biblioqrafik göstəriciləri, çap plakatları, kitab əlfəcini, soraq kitabçaları və s. hazırlamaq mümkün deyil. Ona görə də bədii ədəbiyyatın təbliği zamanı təsadüfi hallarda bu üsullara rast gəlmək olur.

Oxucularda vətənpərvərlik hisslərinin aşılmasında, milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunmasında mətbuat əsərlərinin imkanlarını daha yaxşı reallaşdırmaq üçün ədəbiyyatı və dövrü mətbuat əsərlərinin təbliğat işini daim yaxşılaşdırmaq, onların hər bir ailəyə ən asan yolla çatmasına kömək etmək lazımdır.

Dövrü mətbuat materiallarının təbliğinin ən geniş yayılmış forması **qəzet vitrinidir**. Vitrinlərdə təzə qəzetləri asmaqla kifayətlənməyib, dərc edilmiş mühüm materialları oxucuların diqqətinə çatdırmaq lazımdır.

Qəzetlərlə yanaşı **jurnallarla** da böyük iş aparmaq olar. Onları müntəzəm oxumaq müəyyən dərəcədə oxucuda elm, texnika, ədəbiyyat, incəsənət və başqa sahələrə dərin maraq yaradır. Journallarla, əsas etibarilə kitabxananın qiraət zalında iş aparılır. Oxuculara jurnallar və onlara daxil edilmiş məqalələr haqqında məlumat plakatlar, habelə jurnal məqalələrinin əlifba və ya sistemli annotasiyalı kartotekası vasitəsilə verilir. Yeni jurnalların təbliği xüsusi vitrinlər vasitəsilə təşkil edilir.

Oxucular qarşısında jurnalın məzmununu açmaq və onları ayırayrı məqalələrlə maraqlandırmaq məqsədilə kitabxana “Jurnalda nə oxumalı” başlığı altında xüsusi plakat və ya lövhə hazırlayır. Burada jurnal vərəqələrinin arasına “Oxunması məsləhət görülür”, “Maraqlı məqalə” və s. yazılmış əlfəcinlər qoyurlar, ya da həmin səhifəni açıq nümayiş etdirirlər ki, tövsiyə edilən məqaləni oxucu görə bilsin.

Mətbuat (çap) təbliğatı vasitələri hər zaman oxucuların köməyinə çatır. Kitabxanaçı oxucularla fərdi iş apararkən, kitabxananın işi haqqında məlumat verərkən və kitab tövsiyə edərkən özünün şifahi söhbətinə əlavə olaraq oxucuya çap materialı da təqdim edir. Mətbuat (çap) təbliğatı vasitələri həm kitabların əyani təbliğatı zamanı sərgiləri tamamlayır, həm də yazıçılara və kitablara həsr olunmuş gecələrin, kitab icmallarının təşkili zamanı şifahi-kütləvi işdə istifadə edilir.

NƏTİCƏ

Hazırkı şəraitdə kitabxanaçının başlıca vəzifəsi kitabxanada keçirilən kütləvi tədbirləri sistemli şəkildə istiqamətləndirmək, oxucuların mütləq mədəniyyəti və bilik dairəsinin genişlənməsinə səy göstərməkdən ibarətdir. Bu vəzifələrin yerinə yetirilməsində aşağıdakılara xüsusi diqqət etmək lazımdır: oxucuları müntəzəm olaraq oxu üçün seçilmiş kitablarla tanış etmək; kitabların təbliğini kütləvi tədbirlər vasitəsilə təşkil etmək.

Kitabxanada kitabların tövsiyə olunması və mütləqin təşkili sahəsində oxucuların yaş və fərdi xüsusiyyətlərinə və tövsiyə olunan kitabın xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq müxtəlif üsul və metodlar tətbiq edilir.

Hər bir kitabxananın illik kütləvi tədbirlər planı hazırlanarkən respublikanın ictimai-iqtisadi və siyasi həyatında baş verən hadisələr, insanların bu hadisələrə konkret münasibətləri, dövlətin və xalqın qarşısında duran perspektiv vəzifələr və problemlər nəzərə alınmalıdır.

Hər bir kitabxanaçı il ərzində kitabxananın fondunun lazımı ədəbiyyatla komplektləşdirilməsini təmin etməlidir. Əgər kitabxanada peşəkar kadrlar, mütəxəssislər çalışırsa, onda daxil olan informasiya formasından (çap və ya elektron) asılı olmayaraq, məlumatlar vaxtında seçilməli, çeşidlənməli, sistemləşdirilərək tələbatçıya çatdırılmalıdır. Kitabxanaçı bu xəzinənin ən dəyərli hissəsini öyrənməyi və seçib ayırmağı bacarmalıdır. Bütün bu səbəblərə görə də hər bir mütəxəssisin şəxsi mütləq prosesində öz ixtisasına dair ədəbiyyatdan müntəzəm olaraq xəbər tutması, onları seçib istifadə edə bilməsi xüsusi bacarıq tələb edir.

Bu gün Azərbaycan kitabxanalarında ənənəvi oxucularla yanaşı, yeni oxucular da mövcudur. Odur ki, kitabxana işçiləri yeni sosial qrupların nümayəndələri ilə işləyərkən öz mütləqini

sayəsində onların yeni maraq dairələrini-kompyuter biliklərinə yiyələnmək, xarici dilləri öyrənmək tələblərini nəzərə almağı bacarmalıdır, çünki bu cür oxucular kitabxanaçının yanına gələndə ondan praktiki köməklik almaq ümidində olurlar.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin də dəfələrlə vurğuladığı kimi, düşmənlərə, millətimizi sevməyənlərə beynəlxalq aləmdə bütün istiqamətlərdə (o cümlədən informativ-intellektual, kulturoloji və s.) mədəni formada cavab vermək lazımdır. Bu prinsipi rəhbər tutaraq hər bir kitabxanaçı da əlindən gələni etməlidir ki, bu işdə dövlətimizə yardımçı olsun.

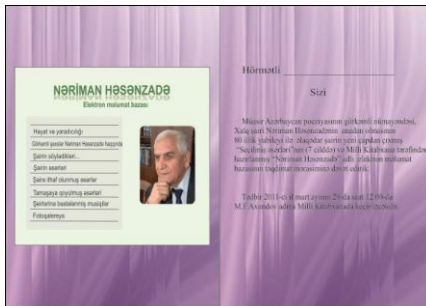
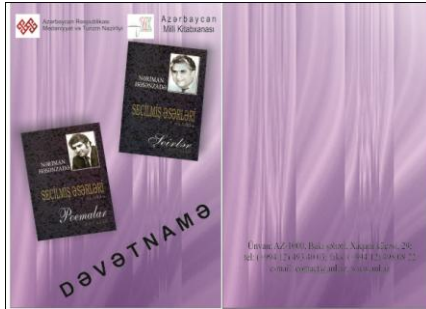
Yuxarıda göstərilənlərdən aydın olur ki, kitabxanaçının fəaliyyəti daim yaradıcılıq tələb edir. Əgər kitabxanaçı yaradıcıdırsa, özünün peşə hazırlığının qayğısına qalırsa, kitabxanaçıya qoyulan tələblərə cavab verirsə, müasir informasiya texnologiyalarından bacarıqla, yerli-yerində istifadə edərək, tədbirləri öz fantaziyasına uyğun, yaradıcı şəkildə təşkil edəcək, öz işində layiqli uğurlar, müvəffəqiyyətlər qazanacaq.

Aşağıda elan və dəvətnamə nümunəsi göstərilir:

1. Elan:

29 mart 2011-ci il tarixində saat 12.00-da Milli Kitabxanada müasir Azərbaycan poeziyasının görkəmli nümayəndəsi, Xalq şairi Nəriman Həsənzadənin anadan olmasının 80 illik yubileyi ilə əlaqədar olaraq şairin yeni çapdan çıxmış “Seçilmiş əsərləri”nin (7 cilddə) və Milli Kitabxana tərəfindən hazırlanmış “Nəriman Həsənzadə” adlı elektron məlumat bazasının təqdimat mərasimi keçiriləcəkdir.

2. Dəvətnamə:

ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə “Dövlət Proqramı”-nın təsdiq edilməsi barədə: Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Sərəncamı. 6 oktyabr, 2008-ci il [Mətn] //Azərbaycan.- 2008.-7 oktyabr.- S. 1.

Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında: Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin Sərəncamı. 20 aprel, 2007-ci il [Mətn] //Azərbaycan.- 2007.-21 aprel.- S. 1.

Azərbaycan Respublikasında rabitə və informasiya texnologiyalarının inkişafı üzrə 2005-2008-ci illər üçün “Dövlət Proqramı” (“Elektron Azərbaycan”) [Mətn].- Bakı: Aspoliqraf, 2006.-114 s.

Aslan, K. Bədii ədəbiyyatın təbliğinin müasir vəziyyəti: nəzəriyyə və təcrübə [Mətn] //Kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiya: Elmi-nəzəri və təcrübi jurnal.- 2004.- №1.- S.57-74.

Balakişiyev, Ş. Əməli yazı nümunələri [Mətn] /Ş.Balakişiyev.-Bakı, 2006.- 90 s.

Ədəbi-bədii gecələrin keçirilməsinə dair [Mətn]: metodik tövsiyələr /tərt.ed. Ə.Rəhimova.- Bakı, 1981.- 31 s.

Xələfov, A. Kitabxana işçisinin məlumat kitabı [Mətn] /A.Xələfov, R.Kazımov, E.Bədəlov.- Bakı: Azər nəşr, 1986.- 287 s.

Xələfov, A. Kitabxanaların kompyuterləşdirilməsinin əsasları [Mətn]: dərslik /A.Xələfov, A.Qurbanov.- Bakı: BUN, 2007.- 200 s.

İsmayılov, N. Biblioqrafik tərtibatın metodikası [Mətn] /N.İsmayılov, R.Vəzirova.- Bakı: Mütərcim, 2004.- 52 s.

Qaziyev, Y. Mütaliə pedaqogikası [Mətn]: monoqrafiya /Y.Qaziyev.- Bakı, 2002.- 264 s.

Rzayev, S. Oxuculara xidmət [Mətn]: dərs vəsaiti /S.Rzayev.- Bakı, 2009.- 337 s.

Tahirov, K. Kitabxana işinə dair yeni “Dövlət Proqramı” mədəni dəyərlərimizə qayğının təzahürüdür [Mətn] /K.Tahirov //Xalq qəzeti.- 2008.-15 oktyabr.- S. 5.

Rus dilində

Распоряжение Президента Азербайджанской Республики об улучшении деятельности библиотек в Азербайджане, 20 апреля 2007 года [Текст] //Бакинский рабочий.- 2007.- 21 апреля.- С.1.

Агеев, В. Электронная книга: Новое средство социальной коммуникаций [Текст] /В.Н.Агеев.- М., 1997.- 231 с.

Библиографическое обслуживание в библиотеке [Текст] //Справочник библиографа.- СПб.: Профессия.- 2002.- С.416-417.

Библиотечное обслуживание: Теория и методика [Текст].- М., 1996.- 200 с.

Голдина, И. Нетрадиционная выставка – это современно! [Текст] /И.Голдина //Библиотека.- 2003.- №1.- С.23-24.

Григорьев, Ю. Выставочная работа в библиотеках (Методика и техника) [Текст] /Ю.В. Григорьев.- М.-Л., 1931.- 64 с.

Збаровская, Н. Выставочная деятельность публичных библиотек [Текст] /Н.В.Збаровская.- СПб., 2004.- 223 с.

Збаровская, Н. Виртуальные помощники [Текст] /Н.В. Збаровская //Библиотека.- 2003.- №10.- С.45-47.

Зыков, О. Выставочная работа публичных библиотек: Опыт практического пособия [Текст] /О.П.Зыков.- Л., 1990.- 28 с.

Осипова, И. День информации [Текст] /И.П.Осипова //Библиотечная энциклопедия /Российская Государственная Библиотека.- М.: Пашков Дом, 2007.- С.345.

Работа с читателями [Текст].- М.: Книга, 1981.- 296 с.

Самохина, М. Юношеское чтение и библиотека [Текст] //Сов. библиотековедение.- 1990.- №5.- С.31-38 .

Internetdə

www.anl.az.

www.csc.gov.az

www.google.com

www.hypermethod.ru

www.xalqqazeti.com

www.mincom.gov.az.

www.nbg.az

www.yysq.azeribloq.com

www.yysq.azeri

Mündəricat

Giriş	3
Kitabxanalarda həyata keçirilən kütləvi tədbirlərin formaları	6
Şifahi təbliğatin formaları	9
Əyani təbliğatin formaları	31
Mətbuat (çap) təbliğatının formaları	63
Nəticə	65
Əlavələr	67
Ədəbiyyat	68

**Kitabxanalarda kütləvi tədbirlərin ənənəvi və
yeni formaları**

(metodik vəsait)

Nəşriyyat redaktoru: Mehriban Cəfərova

Korrektor: Ədilə Qocayeva

Ünvan: AZ-1000 Bakı ş., Xaqani küç. 29

E-mail: contact@anl.az

URL: www.anl.az

M.F.Axundov adına Azərbaycan
Milli Kitabxanasının mətbəəsində
ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.

Sifariş: 13

Çapa imzalanmışdır: 15.03.2012

Tirajı: 200

Pulsuz